

XARİCİ DİL

(İngilis, alman, fransız, rus, ərəb və fars dilləri)

Təqdim olunan proqram V-XI siniflərin tədris materialları əsasında hazırlanmışdır.

İmtahanda fənn kurikulumunun Xarici dil fənni üçün müəyyən etdiyi 4 (“Dinləmə”, “Danışma”, “Oxu” və “Yazı”) məzmun xəttinə aid altstandartların hamısı üzrə bilik və bacarıqların yoxlanılması 2025/2026-cı tədris ilində də mümkün deyil. Bəzi altstandartların tələblərinin yoxlanılması üçün müəyyən vasitələr tələb edildiyindən, onlarla bağlı tapşırıqlardan istifadə olunması məqsəduyğun hesab edilmir. “Danışma” məzmun xətti üzrə bilik və bacarıqlar buraxılış imtahanında hələ ki, yoxlanılmır.

Proqram əsas etibarilə 3 (“Dinləmə”, “Oxu” və “Yazı”) məzmun xətti üzrə altstandartların yoxlanılması və qiymətləndirilməsi üçün verilmiş materialları əhatə edir.

“Dinləmə” məzmun xətti üzrə, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar yoxlanılır:

- müraciətlər zamanı sualları cavablandırmaq,
- müraciətlərə uyğun tapşırıqları ardıcıl icra etmək,
- dinlənən mətndəki fakt və hadisələri qruplaşdırmaq, ümumiləşdirmələr aparmaq və s.

“Oxu” məzmun xətti ilə bağlı, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar yoxlanılır:

- Mətndəki əsas fikri müəyyən etmək;
- Mətnin bütöv hissələrini fərqləndirmək;
- Mətndəki əsas fakt və hadisələri seçmək, qruplaşdırmaq;
- Mətndəki fakt və hadisələri təhlil etmək və s.

“Yazı” məzmun xətti üzrə, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar yoxlanılır:

- Verilmiş sözləri mənə və qrammatik cəhətdən əlaqələndirərək cümlələr qurmaq;
- Müxtəlif əşya və hadisələri təsvir etmək;
- Müxtəlif konstruksiyalı cümlələri düzgün yazmaq;
- Cümlələri və abzasları düzgün əlaqələndirmək üçün bağlayıcı vasitələrdən istifadə etmək;
- Orfoqrafiya, qrammatika və durğu işarəsi qaydalarına əməl etmək.

İNGİLİS DİLİ

FONETİKA (PHONETICS)

İngilis dilinin hərf və səs tərkibi. Səs-hərf münasibəti. Sözlərdə səs tərkibi ilə hərf tərkibinin bir-birinə uyğun gəlməməsi halları. Hərf və hərf birləşmələrinin oxunuş qaydaları. Uzun və qısa sait səslər. Monoftonqlar və diftonqlar. Kar və cingilti samit səslər.

Açıq və qapalı heca. Vurğu.

LEKSİKOLOGİYA (LEXICOLOGY)

Sözün leksik və qrammatik mənalari. Sözlərin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə, mürəkkəb sözlər. Təkmənəli və çoxmənalı sözlər. Sinonimlər (*Synonyms*). Antonimlər (*Antonyms*).

Feillərin sözünü və zərflərlə birləşməsi – tərkibi feillər (*Phrasal Verbs*). (*His mother stood up for him and said that he had acted sensibly. A really determined person never gives up trying*).

Sözdüzəltmə (Word formation).

İsim düzəldən suffikslər: *-i, -ian/-an, -ese, -ess, -er, -ment, -tion (-sion), -ness, -ity, -ing, -th, -dom, -ship, və s.*

Sifət düzəldən suffikslər: *-less, -ful, -able, -y, -ly (a weekly newspaper, lovely, friendly, lonely, elderly, lively, cowardly), -ous, -ish* və prefikslər: *pre-, un-, in- (im-, ir-, il-) və s.*

Say düzəldən suffikslər: *-teen, -ty, -th.*

Feil düzəldən suffikslər: *-ify, -ize, -ate, -en* və prefikslər: *en-, dis-, re-, un-, il-, im-, ir-, mis-.*

Zərf düzəldən suffikslər: *-ly (fluently, to publish weekly), -ward(s) (forward, upward).*

MORFOLOGİYA (MORPHOLOGY)

İsim (The Noun). İsmın əsas qrammatik əlamətləri. Xüsusi və ümumi isimlər. Ümumi isimlərin təsnifatı. Konkret və mücərrəd isimlər. Toplu isimlər. Maddi isimlər. Sayılan və sayılmayan isimlər.

Tək və cəm isimlər. Yalnız təkde işlənən isimlər (sayılmayan – maddi və mücərrəd isimlər).

Yalnız cəmdə işlənən isimlər. Cəm forması xüsusi qayda ilə düzələn isimlər. Tək və cəm forması eyni olan isimlər (*a sheep- two sheep, a deer- three deer*).

İsmın halları: adlıq hal (*The Common Case*) və yiyəlik hal (*The Genitive /Possessive Case*).

Canlı varlıqları bildirən isimlərin yiyəlik halının düzəldilməsi (*the student's answer, the students' answers; the child's toys, the children's toys*). Canlı və cansız varlıqları bildirən isimlərdə yiyəlik halının *of* sözünü ilə ifadə edilməsi.

Bəzi cansız varlıqları bildirən isimlərlə (zaman bildirən, ölkə, şəhər, fəsil, ay, gün, ulduz və planet bildirən isimlərlə) yiyəlik hal şəkilçisinin işlənməsi.

Artıql (The Article). Qeyri-müəyyənlik (*a, an*) və müəyyənlik (*the*) artıqları. Artıqların işlədilməsi (*I saw a beautiful picture at the art gallery yesterday. We visited the museum that opened last year. She wants to become an engineer in the future.*) və işlədilməməsi (*Water is essential for life. Children usually enjoy playing outside.*) halları.

Sifət (The Adjective). Sifətin adı (*Positive Degree*), müqayisə (*Comparative Degree*) və üstünlük (*Superlative Degree*) dərəcələri. Müqayisə və üstünlük dərəcələrinin düzəldilməsi və işlədilməsi. Müqayisə və üstünlük dərəcələri

kökündən dəyişməklə düzələn sifətlər: *bad – worse – the worst, good – better – the best.*

Sifətin bağlayıcı feillərlə (Link verbs) (*to be, to taste, to seem, to smell, to look, to feel, to become*) işlədilməsi: *She feels bad. He looked happy.*

Than, (not) as ... as, not so ... as bağlayıcıları ilə düzələn konstruksiyalar.

Say (The Numeral). Miqdar sayları (Cardinal numerals). Sıra sayları (Ordinal numerals). Qeyri-dəqiq, təxmini məna bildirən saylar (*Numbers indicating approximate or indefinite quantity*) *hundreds (of), thousands (of), millions (of).* (*Hundreds of people came to the concert last night. Thousands of birds fly to the south in the winter.*). Sıra saylarının düzəldilməsi.

Əvəzlik (The Pronoun). Əvəzliklərin növləri.

Şəxs əvəzlikləri (*Personal Pronouns*). Şəxs əvəzliklərinin halları: adlıq halı (*The Nominative Case*) və obyekt halı (*The Objective Case*).

Yiyəlik əvəzlikləri (*Possessive Pronouns*). Asılı (isimlə işlənən) və müstəqil (isimsiz işlənən) formaları.

Qeyri-müəyyən əvəzliklər (*Indefinite Pronouns*): *some, any* və onların törəmələri.

One qeyri-müəyyən əvəzliyinin işlədilməsi.

Many, much, little, a little, few, a few əvəzliklərinin işlənməsi.

A lot (of) sözünün işlənməsi.

Təyini əvəzliklər (*Defining Pronouns*): *all, both, each, every, everybody, everyone, everything.*

Qayıdış əvəzlikləri (*Reflexive Pronouns*): *myself, yourself, himself, herself, itself, ourselves, yourselves, themselves.*

İşarə əvəzlikləri (*Demonstrative Pronouns*): *this, that, these, those.*

Sual (*Interrogative Pronouns*), nisbi (*Relative Pronouns*) və bağlayıcı (*Conjunctive Pronouns*) əvəzliklər: *who, which, what, whose, whom, that.* Tamamliq funksiyasında olan nisbi əvəzliklərin atıla bilməsi.

İnkar əvəzlikləri (*Negative Pronouns*): *no, nobody, no one, nothing.*

Feil (The Verb). Feilin dörd əsas forması (*Basic Forms of the Verb*). Məsdər (*The Infinitive*); Keçmiş sadə zaman forması (*The Past Simple*), İndiki zaman feili sifəti (*The Present Participle*); Keçmiş zaman feili sifəti (*The Past Participle*).

To be, to have və *to do* feilləri.

Feilin xəbər şəklinin dörd zaman qrupu:

I.Sadə (qeyri müəyyən) zamanlar (*Simple Tenses*):

1. İndiki sadə zaman formasının (*The Present Simple*) düzəldilməsi və işlədilməsi.

2. Keçmiş sadə zaman formasının (*The Past Simple*) düzəldilməsi və işlədilməsi. Qaydalı və qaydasız feillər (*Regular and Irregular Verbs*). *Used to + məsdər* söz birləşməsi.

3. Gələcək sadə zaman formasının (*The Future Simple*) düzəldilməsi və işlədilməsi.

4. Keçmişə nəzərən gələcək sadə zaman formasının (*The Future Simple in the Past*) düzəldilməsi və işlədilməsi.

II. Davamedici zamanlar (*Continuous Tenses*);

1. İndiki davamedici (*The Present*

Continuous/Progressive) zaman formasının düzəldilməsi və işlədilməsi;

2. Keçmiş davamedici (*The Past Continuous/Progressive*) zaman formasının düzəldilməsi və işlədilməsi;

3. Gələcək davamedici (*The Future Continuous*) zaman formasının düzəldilməsi və işlədilməsi.

To be going to ifadəsi.

III. Bitmiş zaman formaları (*Perfect Tenses*);

1. İndiki bitmiş (*The Present Perfect*) zaman formasının düzəldilməsi və işlədilməsi;

2. Keçmiş bitmiş (*The Past Perfect*) zaman formasının düzəldilməsi və işlədilməsi.

IV. Bitmiş davamedici zaman formaları (*Perfect Continuous Tenses*).

1. İndiki bitmiş davamedici (*The Present Perfect Continuous/Progressive*) zaman formasının düzəldilməsi və işlədilməsi;

2. Keçmiş bitmiş davamedici (*The Past Perfect Continuous/Progressive*) zaman formasının düzəldilməsi və işlədilməsi.

Zamanların uzlaşması (*The Sequence of Tenses*).

Modal feillər (*The Modal Verbs*) və onların ekvivalentləri: *can (could), may (might), must, to have to, to be able to, need, ought to, should.*

Should have + past participle (Keçmiş peşmanlıqlar və səhvlər haqqında danışdıqda - Past regrets or mistakes) (*She shouldn't have opened the letter; it wasn't addressed to her. You should have told him that the paint on that seat was wet.*)

Modallıq mənası bildirən birləşmələr (ifadələr). *Had better+ VI; would rather+ VI (You had better finish your homework before dinner; I would rather stay home tonight than go to the party.)*

Feilin məchul növü (*The Passive Voice*). İndiki sadə zaman (*The Present Simple*), Keçmiş sadə zaman (*The Past Simple*), Gələcək sadə zaman (*The Future Simple*), İndiki bitmiş zaman (*The Present Perfect*), Keçmiş bitmiş zaman (*The Past Perfect*), İndiki davamedici zaman (*The Present Continuous*) və Keçmiş davamedici zaman (*The Past Continuous*) formalarının məchul növdə işlədilməsi.

Modal feillərin (*can, may, must, should*) məchul növlə işlənməsi (*Modal Verbs in the Passive Voice*).

Feilin əmr şəklinin (*The Imperative Mood*) düzəldilməsi və işlədilməsi.

Feilin şəxssiz (təsriflənməyən) formaları (*Non-Finite forms of the verb*). Məsdər (*The Infinitive*). *to read, to sit.* Məsdərin inkar forması (*not to read, not to sit*). Müəyyən feillər (*want, need, decide, expect, promise, try*) və modal ifadələrdən sonra məsdərin “to” hissəciyi ilə işlənməsi (*I expect to finish my work tomorrow. I promised to go there. He has to finish his project before dinner.*)

Advise, allow, ask, expect, order, remind, tell, want, permit+object+to do sth. (I want you to help him; They expected the ship to leave tonight.)

Let, make+object+do sth (The story made us laugh).

Cerund (*The Gerund*) (*going, writing, speaking*). Cerundun inkar forması (*not writing, not going*). Cerundun sözönlülərdən sonra işlənməsi. (*Touch your toes without bending your knees! We had difficulty in finding a parking*

place.) Bəzi feillərdən sonra (*enjoy, suggest, mind*) cerundun işlənməsi. Cerund və ya məsdər formasında işləndikdə mənası dəyişən feillər (*to remember, to forget, to regret, to stop, to mean. (I regret telling him the secret; I regret to tell you that the meeting is cancelled.)*)

Zərf (The Adverb). Tərzi-hərəkət zərflərinin müqayisə və üstünlük dərəcələrinin düzəldilməsi və işlədilməsi. Müqayisə və üstünlük dərəcələrini kökündən dəyişməklə düzələn zərflər: *badly – worse – worst, well – better – best, much – more – most, little – less – least.*

Sual və bağlayıcı zərflər (Interrogative and Conjunctive adverbs) (*when, where, why, how*).

Nisbi zərflər (Relative adverbs). (*where, when*)

Yer, zaman, tezlik və tərz bildirən zərflər (Adverbs of Place, Time, Frequency and Manner). (*He will stay there until June. I was very busy yesterday. I always go to the theatre.*)

Ölçü və dərəcə zərfləri: *very (very cold), quite (quite calm), too (too much), enough (well enough, clever enough).*

Bağlayıcı zərf (Conjunctive Adverb- therefore) - *It was raining; therefore the match was postponed.*

Ədat (The Particle). *Too, also, either* ədatları və onların işlədilməsi (*The police agreed with it too*).

Sözünü (The Preposition). *In, on, at, next to, from, behind, between, opposite, in front of, off, around, round, for, before, after, into, since, till, until, by, to, with, without, under, of, out of, despite, in spite of, because of, as a result of, due to, among, into.*

Bağlayıcı (The Conjunction). Tabesiz və tabeli bağlayıcılar (*Coordinating and Subordinating Conjunctions*) (*because, as, and, but, so, or, as...as, not as...as, if, when, before, after, that, neither...nor, either...or, both... and, not only...but also, since (time), since (reason), while(time), whereas, while (contrast), so that, although, even though, though*).

Bağlayıcı sözlər (*who, which, whom, what, whose, that, when, where, how, why*).

SİNTAKSİS (SYNTAX)

Dildə iki və daha çox sözün uyğun şəkildə birləşməsi və işlənməsi – Söz birləşməsi (*Collocation*). (*He just doesn't live in the real world. If I remember rightly, it happened at about 6.30. She raised her hand to ask a question.*)

Sadə cümlə (*The Simple Sentence*). Ünsiyyətdəki məqsədinə görə cümlənin növləri. Nəqli cümlə (*The Declarative Sentence*) (təsdiq və inkar formaları), sual cümləsi: ümumi, xüsusi (sual sözləri - *who, whom, what, whose, which, what kind of, how many, how much, when, where, how, why, how long, how often, how well, how far, since when*), seçmə və ayırıcı suallar, əmr cümləsi.

Cümlə üzvləri. Baş və ikinci dərəcəli üzvlər. Xəbərin mübtədə ilə uzlaşması.

There formal sözü ilə başlanan cümlələr.

Sadə cümlədə söz sırası.

"So do I. Neither do I." tipli cümlələr.

Şəxssiz cümlələr: *It is cold. It is early. It is morning. It is snowing.*

Mürəkkəb cümlə (*The Composite Sentence*). Tabesiz və tabeli mürəkkəb cümlələr (*The Compound and The Complex Sentences*).

Tamamlıq budaq cümlələri (*The Object Subordinate*

clauses); Təyin budaq cümlələri (*Adjective clauses*); Zaman budaq cümlələri (*The Adverbial clauses of time*).

Şərt budaq cümlələri (*The Adverbial clauses of condition*) - Real və qeyri-real şərt budaq cümlələri (Zero Conditional - *If you heat ice, it melts*; First Conditional - *If you come, I'll show you interesting pictures*; Second Conditional - *If I had a lot of time, I would travel*; Third Conditional - *If I had controlled my emotions before starting my speech, the performance would have been more successful.*)

Səbəb budaq cümlələri (*Adverbial clauses of cause (reason)*); Nəticə budaq cümlələri (*Adverbial clauses of result*); Məqsəd budaq cümlələri (*Adverbial clauses of purpose*); Güzəşt budaq cümlələri (*Adverbial clauses of concession*); Qarşılaşdırma budaq cümlələri (*Adverbial clauses of contrast*).

Vasitəsiz və vasitəli nitq (Direct and Indirect or Reported speech). Vasitəsiz nitqin vasitəli nitqə çevrilməsi.

Vasitəsiz nitqdə işlənmiş nəqli cümlələrin, ümumi və xüsusi sual cümlələrinin, əmr cümlələrinin, xahiş və təkliflərin vasitəli nitqdə düzgün işlənməsi.

Indirect (Reported) statements: *He said (that) he was waiting for Ann. He said that he had passed the exam the day before..)*

Vasitəli suallar (Included questions).

Reported/included yes/no question (He asks if I know the Japanese language

Reported/included Wh question (She asked them what they wanted..)

Reported Orders and Requests (Tom advised me to read the instructions..)

Reported Suggestions (Jane suggested selling the house)

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Mauricio Shiroma, Veronica Teodorov with Paulo Machado. *Game Changer. 5-ci sinif. – Bakı, 2024.*
2. Viviane Kirmeliene, Denise Santos with Paulo Machado. *Game Changer. 6-cı sinif. – Bakı, 2025.*
3. K.Heydərova, G.Qurbanova, S.Məmmədova. *English. 7-ci sinif. – Bakı, 2022.*
4. K.Heydərova, G.Qurbanova, S.Məmmədova. *English. 8-ci sinif. – Bakı, 2023.*
5. K.Heydərova, G.Qurbanova, S.Məmmədova. *9-cu sinif. – Bakı, 2024.*
6. K.Heydərova, G.Qurbanova, S.Məmmədova. *English. 10-cu sinif. – Bakı, 2022.*
7. K.Heydərova, G.Qurbanova, S.Məmmədova. *English. 11-ci sinif. – Bakı, 2023.*

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. *English. Vəsait. "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı, 2025.*
2. *İngilis dili. 5-11-ci siniflər üçün "Qiymətləndirmə tapşırıqları" kitabları. "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi. – Bakı, 2025.*
3. *İngilis dili. Test toplusu. "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi. I hissə – Bakı, 2025.*

4. *O.Musayev, E.Hajiyev, A.Huseynov. A practical Grammar of Contemporary English. – Bakı, 2009.*
5. *İngilis dili. Tam orta (11 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanı modelinə uyğun “20 variant sınaq imtahanı” kitabı. Bakı – 2024.*

*Proqram Dövlət İmtahan Mərkəzində
05.09.2025-ci il tarixində keçirilmiş iclasda
(Protokol №2) müzakirə edilərək qəbul olunmuşdur.*

*Dövlət İmtahan Mərkəzi proqramın hazırlanmasında
zəhməti olanlara minnətdarlığını bildirir.*

ALMAN DİLİ

FONETİKA (DIE PHONETIK)

Alman dilinin hərf və səs tərkibi. Səs-hərf münasibəti. Uzun və qısa sait səslər. Səs və hərf birləşmələri. Diftonqlar, affrikatlar.

Söz vurğusu. Mürəkkəb sözlərdə vurğu. Ayrılan və ayrılmayan ön şəkilçili feillərdə vurğu.

LEKSİKA (DIE LEXIK)

Sözün leksik mənası (*lexikalische Bedeutung: Bahnhof, Haus usw.*). Təkmənalı və çoxmənalı sözlər (*Monosemische und polysemische Wörter – niemals, die Bank*). Sinonimlər (*Synonyme: schön-hübsch*). Antonimlər (*Antonyme: klein-groß*). Sabit söz birləşmələri (*feste Wortverbindungen-Angst haben usw.*) və nitq etiketləri (*Gruß- und Abschiedsformeln - Guten Tag, mit freundlichen Grüßen usw.*), atalar sözləri (*Sprichwörter-Lügen haben kurze Beine usw.*).

Sözdüzləmə (Die Wortbildung). *-er, -ler, -ner, -ling, -ist, -ent, -ant* (kişi cinsli: *der Lehrer, der Polizist* usw.); *-ung, -heit, -keit, -in, -schaft, -ei, -tion, -tät* (qadın cinsli: *die Zeitung, die Freundschaft* usw.); *-um, -chen, -lein* suffiksələri və *ge-* prefiksi ilə (orta cinsli: *das Datum, das Buchlein, das Gebäude* usw.) düzələn isimlər. *-ig, -lich, -los, -bar, -sam, -isch* suffiksələri və *un-* ön şəkilçisi (prefiksi: *essbar, langsam* usw.) ilə düzələn sifətlər.

Ayrılan (*an-, ab-, aus-, auf-, mit-, zu-, bei-* və s.: *anmachen, mitbringen* usw.) və ayrılmayan (*be-, ge-, er-, ver-, zer-, ent-, emp -, miss -:* *bekommen, verstehen* usw.) ön şəkilçiləri və *-ieren* (*interessieren, diskutieren* usw.) suffiksi ilə düzələn feillər.

Mürəkkəb feillərin (*kennen lernen, zurück kehren, fort gehen, stehen bleiben, zurück fahren, spazieren gehen* və s.) işlədilməsi.

MORFOLOGİYA (DIE MORPHOLOGIE)

İsim (Das Substantiv). İsmnin quruluşca növləri. İsmnin əsas qrammatik əlamətləri; cinsi, halı və kəmiyyəti. Cinsin məna və suffiksələrə görə təyin olunması. (*Die Hauptarten der Substantive. Die drei Kategorien der Substantive: Genus, Kasus und Numerus. Die Bestimmung der Genera (der grammatischen Geschlechter) der Substantive nach Bedeutung und Suffixen*).

İsmin cəmlənməsi (*Pluralbildung der Substantive*): **I**

tip: – e, [¨]e; **II tip:** -n, -(e)n; **III tip:** –er, [¨]er; **IV tip:** –; [¨], **V tip:** –s.

İsmlərin təkdə hallanması (*Deklination der Substantive im Singular*); ismlərin qüvvətli, zəif, xüsusi və qadın cinsli ismlərin hallanması, (*die starke, schwache, besondere und weibliche Deklination der Substantive*).

İsmlərin qüvvətli hallanması (die starke Deklination der Substantive):

Nom. – der Hund	das Glas
Gen. – des Hundes	des Glases
Dat. – dem Hund	dem Glas

Akk. – den Hund

das Glas

İsmlərin xüsusi hallanması (die besondere Deklination der Substantive; der Name, der Gedanke, der Friede, der Buchstabe und das Herz):

Nom. – der Name

das Herz

Gen. – des Namens

des Herzens

Dat. – dem Namen

dem Herz/Herzen

Akk. – den Namen

das Herz

İsmlərin zəif hallanması (die schwache Deklination der Substantive):

Nom. – der Mensch

der Löwe

Gen. – des Menschen

des Löwen

Dat. – dem Menschen

dem Löwen

Akk. – den Menschen

den Löwen

Qadın cinsli ismlərin hallanması (die weibliche Deklination der Substantive):

Nom. – die Tasche

Gen. – der Tasche

Dat. – der Tasche

Akk. – die Tasche

İsmlərin cəmdə hallanması (Deklination der Substantive im Plural):

Nom. – die Kinder

Gen. – der Kinder

Dat. – den Kindern

Akk. – die Kinder

Cəmdə sonu *-s, -en (-n)* ilə bitən isimlər ismin yönük (*Dativ*) halında *-n* qəbul etmirlər.

Artikl (Der Artikel). Artiklin növləri: müəyyən (*Die Arten der Artikel: der bestimmte Artikel: der (Maskulinum/männlich-der Tisch), die (Femininum/weiblich-die Uhr), das (Neutrum/sächlich-das Buch)*) və qeyri-müəyyən (*der unbestimmte Artikel: ein (männlich/sächlich-ein Stuhl/ein Heft) und eine (weiblich-eine Blume)*) artikllər. Artiklin cins, hal, kəmiyyət bildirməsi (*Die Funktionen des Artikels als das Geschlecht, die Anzahl und der Fall*). Artiklin işlənməsi və düşməsi halları (*Der Gebrauch und das Fehlen der Artikel - Das ist ein Buch. Das Buch ist interessant. Auf dem Tisch gibt es Bücher*).

Müəyyən və qeyri-müəyyən artikllərin hallanması (*die Deklination der bestimmten und unbestimmten Artikel*):

Die Deklination der bestimmten Artikel:

Nom. – der das die Pl. die

Gen. – des des der der

Dat. – dem dem der den

Akk. – den das die die

Die Deklination der unbestimmten Artikel:

Nom. – ein ein eine

Gen. – eines eines einer

Dat. – einem einem einer

Akk. – einen ein eine

Sifət (Das Adjektiv). Sifətin əsas qrammatik xüsusiyyətləri (*Die Hauptmerkmale der Adjektive*).

Sifətin dərəcələri (*Steigerungsstufen der Adjektive*): adi (*Positiv-schön, klein*), müqayisə (*Komparativ-schöner, kleiner*) və üstünlük (*Superlativ-am schönsten, am kleinsten, der, die, das kleinste ...*) dərəcələri.

İstisna hallar (*Ausnahmen*) (*gut – besser – am besten, der (die, das) beste, Pl.die besten; nah-näher-am nächsten, der (das, die) nächste, Pl.die nächsten; hoch, höher, am höchsten, der (das, die) höchste, Pl.die höchsten* və s).

Sifətin hallanması (*Deklination der Adjektive*). Sifətin zəif, qüvvətli və qarışıq hallanması (*Schwache, starke und gemischte Deklinationen der Adjektive*).

Sifətin zəif hallanması (*Schwache Deklination der Adjektive*).

Nom. – der <u>schöne</u> Tag	die <u>nette</u> Frau
Gen. – des <u>schönen</u> Tages	der <u>netten</u> Frau
Dat. – dem <u>schönen</u> Tag	der <u>netten</u> Frau
Akk. – den <u>schönen</u> Tag	die <u>nette</u> Frau

Nom. – das <u>schnelle</u> Auto	Pl. die <u>großen</u> Tische
Gen. – des <u>schnellen</u> Autos	der <u>großen</u> Tische
Dat. – dem <u>schnellen</u> Auto	den <u>großen</u> Tischen
Akk. – das <u>schnelle</u> Auto	die <u>großen</u> Tische

Sifətin qüvvətli hallanması (*Starke Deklination der Adjektive*).

Nom. – <u>schöner</u> Tag	<u>schnelles</u> Auto	<u>nette</u> Frau
Gen. – <u>schönen</u> Tages	<u>schnellen</u> Autos	<u>netter</u> Frau
Dat. – <u>schönem</u> Tag	<u>schnellem</u> Auto	<u>netter</u> Frau
Akk. – <u>schönen</u> Tag	<u>schnelles</u> Auto	<u>nette</u> Frau

Sifətin qarışıq hallanması (*Gemischte Deklination der Adjektive*).

Nom. – ein <u>schöner</u> Tag	ein <u>schnelles</u> Auto
Gen. – eines <u>schönen</u> Tages	eines <u>schnellen</u> Autos
Dat. – einem <u>schönen</u> Tag	einem <u>schnellen</u> Auto
Akk. – einen <u>schönen</u> Tag	ein <u>schnelles</u> Auto

Nom. – eine <u>nette</u> Frau	Im Pl: <u>große</u> Tische
Gen. – einer <u>netten</u> Frau	<u>großer</u> Tische
Dat. – einer <u>netten</u> Frau	<u>großen</u> Tischen
Akk. – eine <u>nette</u> Frau	<u>große</u> Tische

Sifətin cümlədə funksiyaları (*der Gebrauch des Adjektivs im Satz*):

a) sifətin ismi-xəbər kimi işlənməsi (*der Gebrauch des Adjektivs im Satz als Prädikat*): (*Das Gras ist grün. Der Tag ist lang. Die Straße ist breit*);

b) sifətin təyin kimi işlənməsi (*der Gebrauch des Adjektivs im Satz als Attribut*): (*das grüne Gras, der lange Tag, die breite Straße, die guten Lehrer*).

c) Sifətin isimləşməsi (*die Substantivierung der*

Adjektive): (*Die Bekanntschaft, das Gute* usw.)

Əvəzlilik (Das Pronomen). Əvəzliyin məna növləri (*die Arten der Pronomen*): şəxs, yiyəlik, sual, işarə, qeyri-müəyyən (*man*), şəxssiz (*es*), qayıdış (*sich*), nisbi və inkar əvəzliləri: (*Personalpronomen* (*ich, du, er* usw.), *Possessivpronomen* (*mein, dein, sein* usw.), *Interrogativpronomen oder Fragepronomen* (*was, wer* usw.), *Demonstrativpronomen* (*dies (-er,-e,-es)-dieser Tisch, dieses Haus, diese Blume/ jed(-er,-e,-es)-jeder Tisch, jedes Haus, jede Blume/ jen(-er,-e,-es)-jener Tisch, jenes Haus, jene Blume, Indefinitpronomen* (*alle, beide, manche* usw.), *Reflexivpronomen* (*mich, dich, sich* usw.), *Negativpronomen* (*keiner, niemand, nichts*), *Relativpronomen* *der, das, die, Plural die, welcher, welches, welche, Pl. welche - das Buch, das auf dem Tisch ist, ...*). Əvəzlilərin hallanması (*Deklination der Pronomen*). *Es* əvəzliyinin çoxmənalılığı.

Kein inkar əvəzliyinin hallanması və işlədilməsi.

Nom. – kein Schrank	kein Buch	keine Uhr
Gen. – keines Schrankes	keines Buches	keiner Uhr
Dat. – keinem Schrank	keinem Buch	keiner Uhr
Akk. – keinen Schrank	kein Buch	keine Uhr

Say (Das Zahlwort). Miqdar, sıra və kəsr sayları (*Kardinalzahlen* (*zwei, drei* usw.-*zwei Bücher*), *Ordinalzahlen* (*erste, zweite, dritte* usw. und *Bruchzahlen-1/3 - ein drittel*)). Miqdar, sıra və kəsr saylarının düzəldilməsi və işlədilməsi (*Die Bildung und der Gebrauch der Kardinal-, Ordinal- und Bruchzahlen*): *erste, zweite, dritte, vierzehnte, sechzehnte, zwanzigste, dreißigste* usw., *Heute ist der 8. November, aber gestern war der 7. November – Heute ist der achte November, aber gestern war der siebte November*). Miqdar və sıra saylarının tarix göstəricisi kimi işlənməsi (*1999-neunzehnhundertneundneunzig, 2018-zweitausendachtzehn*). Mürəkkəb sayların yazılışı.

Zərf (Das Adverb). Zərflərin mənacə növləri (*die Arten des Adverbs*): yer (*Adverbien des Ortes / Lokaladverbien*), zaman (*Adverbien der Zeit/Temporaladverbien*), tərz-i-hərəkət (*Adverbien der Art und Weise*), kəmiyyət zərfləri (*Adverbien des Grades*).

Müqayisə və üstünlük dərəcələri xüsusi yolla düzələn zərflər:

viel	mehr	am meisten
gern	lieber	am liebsten
wenig	minder	am mindesten
bald	eher	am ehesten və s.

Feil (Das Verb). Feilin üç əsas forması (*Drei Grundformen des Verbs*): *sagen - sagte - gesagt; lesen - las - gelesen*). Əsas, köməkçi, qaydalı, qaydasız və modal feillər (*Voll- und Hilfsverben*: *sein, haben, werden*); (*regelmäßige Verben*: *machen, spielen, hören*); (*unregelmäßige Verben*: *wissen, stehen, tun*); (*Modalverben*: *wollen, mögen (möchte), sollen, müssen, können, dürfen und das Verb lassen*). Ayrılan və ayrılmayan önsəkilçili feillər (*trennbare Verben*: *aufmachen, einkaufen, mitnehmen*); (*untrennbare Verben*: *besuchen,*

erzählen, gefallen).

Feilin zaman formalarının düzəldilməsi və işlədilməsi (*Bildung und Gebrauch der Zeitformen (Zeitformen des Verbs): Präsens (Das Kind macht seine Hausaufgaben/ Das Kind geht nach Hause), Präteritum (Imperfekt) (Das Kind machte seine Hausaufgaben/ Das Kind ging nach Hause), Perfekt (Das Kind hat seine Hausaufgaben gemacht/ Das Kind ist nach Hause gegangen), Plusquamperfekt (Das Kind hatte seine Hausaufgaben gemacht/ Das Kind war nach Hause gegangen), Futur I (Das Kind wird seine Hausaufgaben machen/ Das Kind wird nach Hause gehen).* Zaman formalarının uzlaşması (*Kongruenz der Zeitformen*).

Feilin idarəsi (*Rektion des Verbs*); sözönüsüz və sözönülü idarə.

Feilin təsriflənməyən formaları. Məsdər, feili-sifət I, feili-sifət II (*Der Infinitiv, Partizip I, Partizip II*). Onların düzəldilməsi, sifət və zərf kimi işlədilməsi və hallanması. *Partizip* formalarının isimləşməsi.

Feilin arzu şəkli (*Konjunktiv II - 'würde'-Form - Wenn ich Zeit hätte, würde ich gerne Fußball spielen*).

Məsdər (**Der Infinitiv**). Məsdərin **zu** ilə (*beginnen, bitten, vergessen* və s.) və **zu-**suz (*gehen, fahren*, modal feillər və “lassen” feili) işlədilməsi: *Der Lehrer beginnt zu diktieren. Wir beschließen heute den Jungen zu besuchen. Wir gehen Bücher holen. Wir müssen gut lernen.*

Məsdər qrupları və məsdər tərkiblərinin işlədilməsi: *um...zu+Infinitiv, ohne...zu+Infinitiv, statt...zu +Infinitiv* tərkibləri.

Feilin əmr forması (*Der Imperativ*). Əmr formasının düzəldilməsi və işlədilməsi (*Sprich richtig aus! Sprecht richtig aus! Sprechen Sie richtig aus!*).

Feilin machul növü (*Das Passiv*). *Präsens, Imperfekt (Präteritum), Perfekt, Plusquamperfekt, Futurum Passiv*-in düzəldilməsi, işlədilməsi.

Sözönülər (Die Präpositionen).

Yiyəlik (Genitiv) halını tələb edən sözönüləri: während, trotz, wegen, infolge, statt (anstatt) usw.

Yönlük (Dativ) halını tələb edən sözönüləri: mit, nach, bei, von, zu, aus, außer, seit.

Təsirlik (Akkusativ) halını tələb edən sözönüləri: durch, für, ohne, um, gegen, bis, entlang.

Yönlük və təsirlik (Dativ und Akkusativ) hallarını tələb edən sözönüləri (Wechselpräpositionen): in, an, auf, hinter, neben, zwischen, vor, unter, über.

In, an, um sözönülərinin zaman mənasında işlənməsi (*in diesem Jahr, in diesem Monat, im Monat Mai, im Januar; in der Woche, in der Nacht, am 24. Mai, am Montag, am Samstag; um 2 Uhr, um 9 Uhr*).

Bağlayıcılar (Die Konjunktionen). *Tabesizlik (Beiordnende Konjunktionen): und, denn, aber, darum, deshalb, deswegen, entweder...oder, weder...noch, sowohl...als auch, nicht nur... sondern auch, nicht... sondern* və *tabelilik (Unterordnende Konjunktionen): dass, ob, als, wenn, nachdem, weil, damit* və s.) bildirən bağlayıcılar.

SİNTAKSİS (DIE SYNTAX)

Sadə cümlə (Der einfache Satz). Cümlənin məna

növləri: nəqli, sual və əmr cümlələri (*Satzarten: Aussagesatz - Martina kauft eine neue Uhr., Fragesatz - Wo wohnst du? und Imperativsatz- Mach das Licht an!*). Mübtəda və xəbərin şəxsə və kəmiyyətə görə uzlaşması (*Kongruenz von Subjekt und Prädikat*). Sadə cümlədə söz sırası (*Wortstellung im einfachen Satz*). İnkərarlıq bildirən **nicht** və **kein** sözlərinin cümlədə yeri (*Die Stellung der Verneinungswörter nicht und kein im Satz*).

Mürəkkəb cümlə (*Der zusammengesetzte Satz- Ich wollte ins Kino gehen, aber es hat geregnet*). *Tabesiz və tabeli mürəkkəb cümlə (Satzreihe (Ich gehe heute ins Kino und mein Bruder bleibt zu Hause) und Satzgefüge (Ich gehe ins Kino, weil ich den neuen Film sehen möchte).* Təsriflənən feilin baş və budaq cümlədə yeri (*Die Stellung des konjugierten Verbs im Haupt- und Nebensatz*). Budaq cümlədə söz sırası (*Die Wortfolge im Nebensatz - Ich bleibe zu Hause, weil es stark regnet*).

Budaq cümlənin növləri: tamamlıq (*die Objektsätze - Er denkt, dass sie Recht hat*), təyin (*die Attributsätze - Das ist der Mann, der das Buch geschrieben hat*), zərflilik (*die Adverbialsätze*) budaq cümlələri: zaman – *die Temporalsätze (Als ich 6 Jahre alt war, ging ich in die Schule)*, səbəb – *die Kausalsätze (Ich gehe heute nicht in die Schule, weil ich starke Kopfschmerzen habe)*, məqsəd – *die Finalsätze (Anne bringt ihr Fahrrad zu ihrem Vater, damit er es repariert)*, şərt – *die Bedingungssätze (Wenn ich Zeit habe, besuche ich dich)* budaq cümlələri.

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Ç.Qurbanlı, İ.Məmmədova, A.Məmmədova *Deutsch. 5-ci sinif.* – Bakı, 2020.
2. F.Veysəlli, Z.Quliyev, İ.Məmmədova. *Deutsch. 6-cı sinif.* – Bakı, 2021.
3. S.Adışova. *Deutsch. 6-cı sinif.* – Bakı, 2021.
4. S.Adışova. *Deutsch. 7-ci sinif.* – Bakı, 2022.
5. İ.Məmmədova. *Deutsch. 8-ci sinif.* – Bakı, 2023.
6. F.Veysəlli, Z.Quliyev, İ. Məmmədova. *Deutsch. 9-cu sinif.* – Bakı, 2020.
7. T.Kərimbəyli. *Deutsch. 10-cu sinif.* – Bakı, 2022.
8. T.Kərimbəyli. *Deutsch. 11-ci sinif.* – Bakı, 2023.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. “Deutsch”. *Vəsait. “Abituriyent” jurnalının xüsusi buraxılışı.* – Bakı, 2019.
2. “Deutsch”. *Buraxılış imtahanı modelinə uyğun qiymətləndirmə vasitələri. “Abituriyent” jurnalının xüsusi buraxılışı.* – Bakı, 2023.
3. Məktəblinin almanca-azərbaycanca lüğəti, “Abituriyent” jurnalının xüsusi buraxılışı. Bakı, 2001.

Proqram Dövlət İmtahan Mərkəzində 05.09.2025-ci il tarixində keçirilmiş iclasda (Protokol № 2) müzakirə edilərək qəbul olunmuşdur.

Dövlət İmtahan Mərkəzi proqramın hazırlanmasında zəhməti olanlara minnətdarlığını bildirir.

FRANSIZ DİLİ

FONETİKA (LA PHONÉTIQUE)

Fransız dilinin səs və hərf tərkibi. Səs-hərf münasibətləri. “Əlaqə” (*la liaison*) və “bağlanma” (*l'enchaînement*) hadisələri. Açıq və qapalı heca. Heca bölgüsü.

LEKSİKA (LE LEXIQUE)

Sözün leksik və qrammatik mənalari. Təkmənalı və çoxmənalı sözlər. Sinonimlər (*les synonymes*). Antonimlər (*les antonymes*). Sabit söz birləşmələri. Sözlərin quruluşca növləri: sadə və düzəltmə sözlər.

Sözdüzəltmə (la dérivation). Suffiksrlə (-ment, -ième, -té, -ier, -ière və s.) və prefiksrlə (re-(ré-), in-, anti-, contre- və s.) düzələn sözlər.

QRAMMATİKA (LA GRAMMAIRE)

MORFOLOGİYA (LA MORPHOLOGIE)

İsim (le nom). İsmnin əsas qrammatik əlamətləri. Ümumi və xüsusi isimlər. Sayılan və sayılmayan isimlər. Canlı və cansız isimlər. Kişi və qadın cinsli isimlər. Qadın cinsli isimlərin düzəlməsi. İxtisas, peşə, milliyət bildirən isimlərin qadın cinsinin düzəlməsi qaydaları.

İsimlərin tək və cəm forması. İsimlərin cəm formasının düzəlməsi. Xüsusi qaydalar, o cümlədən -al, -au, -eau ilə bitən isimlərin cəm forması. Cəm şəkilçisi qəbul etməyən isimlər.

Artikl (l'article). Artiklin növləri: qeyri-müəyyən (*l'article indéfini*) və müəyyən (*l'article défini*) artikllər. Müəyyən artiklin qısa forması (*l'article élidé*).

Artiklin birləşmiş formaları (*les articles contractés*): *au, aux, du, des*.

Hissə bildirən artikllər (*les articles partitifs*): *du, de la, de l'*. İnkar formada, habelə kəmiyyət, çəki, həcm, ölçü və s. bildirən sözlərdən sonra hissə bildirən artiklin *de* ilə əvəzlənməsi. Sayılmayan isimlərin qarşısında hissə bildirən artiklin əvəzinə müəyyən artiklin əvəzlənməsi halları.

Müəyyən artiklin *le, la, l', les* formalarının şəxs əvəzliliklərinin tamamlıq kimi işlənən eyni formalarından fərqləndirilməsi; birləşmiş artiklin *du* formasının hissə bildirən *du* artiklindən fərqləndirilməsi; qeyri-müəyyən artiklin *des* formasının birləşmiş artiklin *des* formasından fərqləndirilməsi. Hissə bildirən artiklin sayılmayan isimlərdən əvvəl müəyyən artikl ilə əvəzlənməsi halları.

Qeyri-müəyyən artiklin *de* sözü ilə əvəzlənməsi.

Artiklin işlənməsi halları.

Sifət (l'adjectif). Sifətin əsas qrammatik əlamətləri. Sifətin qadın cinsinin düzəlməsi. Milliyyət bildirən sifətlərin qadın cinsi. Cinsə görə dəyişməyən sifətlər.

Sifətin cəm formasının düzəlməsi. -al suffiksi ilə bitən sifətlərin cəm forması. Sifətin aid olduğu isimlə cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşma xüsusiyyətləri. Sifətin cümlədə yeri. İsmindən əvvəl işlənən sifətlər. *Quel (quelle, quels, quelles)* sifətinin aid olduğu sözlə uzlaşma xüsusiyyəti.

Sifətin dərəcələri (*les degrés des adjectifs*): adi (*le degré positif*), müqayisə (*le degré comparatif*) və üstünlük (*le degré superlatif*) dərəcələri.

Le plus və *le moins* ilə ifadə olunan üstünlük dərəcəsi. *Bien, fort, extrêmement* ilə ifadə olunan mütləq üstünlük dərəcəsi. *Bon, mauvais, petit* sifətlərinin müqayisə və üstünlük dərəcələri.

Qeyri-müəyyən sifətlər : *plusieurs, tout, toute, tous, toutes, même* və s. *Tout* və *même* qeyri-müəyyən sifətlərinin işlənmə xüsusiyyətləri.

İşarə və mənsubiyyət sifətləri (determinatıfları) (*les adjectifs (ou les déterminatifs) démonstratifs et possessifs*).

Sifətin sintaktik funksiyaları.

Say (le nom de nombre). Miqdar və sıra sayları. Sıra

saylarının düzəlməsi və işlənməsi.

Əvəzlilik (le pronom). Əvəzliliklərin növləri.

Şəxs əvəzlilikləri (*les pronoms personnels*). Şəxs əvəzliliklərinin vurğusuz və vurğulu formaları; onların işlənmə xüsusiyyətləri. Vasitəsiz və vasitəli tamamlıq funksiyasında işlənən şəxs əvəzliliklərinin (COD/COI) işlənmə xüsusiyyətləri və onların cümlədə yeri.

Sual əvəzlilikləri (*les pronoms interrogatifs*): *qui?, qui est-ce qui?, qu'est-ce qui?, qui est-ce que?, qu'est-ce que?, à qui?, de qui?, à quoi?, de quoi?* və s.

Qeyri-müəyyən əvəzliliklər (*les pronoms indéfinis*): *on, tout le monde, personne, tout, rien, chacun, quelqu'un, toutes, tous, autre, nul, tel* və s. qeyri-müəyyən əvəzliliklərin işlənmə xüsusiyyətləri.

İşarə əvəzlilikləri (*les pronoms démonstratifs*). İşarə əvəzliliklərinin sadə və mürəkkəb formaları.

Mənsubiyyət əvəzlilikləri (*les pronoms possessifs*).

Nisbi əvəzliliklər (*les pronoms relatifs*). Nisbi əvəzliliklərin sadə (*qui, que, dont, où*) və mürəkkəb (*lequel, laquelle, lesquels, lesquelles, auquel, auxquels, duquel, desquels* və s.) formaları.

En və *y* zərf əvəzlilikləri. Onların işlənmə xüsusiyyətləri və sintaktik funksiyaları.

Zərf (l'adverbe). Zərfin quruluşca növləri: sadə və düzəltmə zərflər. Zərflərin mənacə növləri: yer, zaman, tərz-i-hərəkət, təsdiq, inkar, miqdar və s. bildirən zərflər. -ment suffiksi ilə tərz-i-hərəkət zərflərinin düzəlməsi və onların eyni suffiksle düzələn isimlərdən fərqlənməsi.

Beaucoup, peu, assez, plus, trop və s. miqdar bildirən zərflərin feilin mürəkkəb zaman formalarında yeri.

Plus de ..., des milliers de ... və s. sözlərin köməyi ilə qeyri-müəyyən miqdarın ifadəsi.

Zərfin dərəcələri (*les degrés des adverbes*): müqayisə və üstünlük dərəcələri. *Beaucoup, peu, bien, mal* zərflərinin müqayisə və üstünlük dərəcələrinin xüsusi yolla düzəlməsi. *Souvent - plus souvent - le plus souvent* – zərfin şiddətləndirmə dərəcəsinin (*le degré d'intensité*) ifadəsi kimi.

Feil (le verbe). Feilin xəbər şəkli zamanları.

Xəbər şəklinin sadə zaman formalarının (*le présent de l'indicatif, le futur simple, l'imparfait, le passé simple, le futur dans le passé*) düzəlməsi və işlənməsi.

Xəbər şəklinin mürəkkəb zaman formaları.

Le passé composé və *le plus-que-parfait* zaman formalarının düzəlməsi və işlənməsi. *Être* köməkçi feilinin köməyi ilə düzələn mürəkkəb zaman formalarında feili sifətin (*le participe passé*) mübtədə ilə cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşması. *Participe passé*-nin təyin kimi işlənmə xüsusiyyəti.

Le futur proche (le futur immédiat) və *le passé récent (le passé immédiat)* zaman formalarının düzəlməsi və işlənməsi.

Xəbər şəkli zamanlarının uzlaşması (*la concordance des temps de l'indicatif*): 1. İndiki zaman planı (*plan du présent*). 2. Keçmiş zaman planı (*plan du passé*).

Pronominal feillər (*les verbes pronominaux*) və onların feilin sadə və mürəkkəb zaman formalarında təsrif xüsusiyyətləri.

Modal feillər (*les verbes modaux*): *pouvoir, vouloir, devoir*. Modal feillərin təsrifi və işlənmə xüsusiyyətləri.

Feilin əmr şəkli (*le mode impératif*). Əmr şəklinin təsdiq və inkar formaları.

Feilin şərt şəklinin indiki zamanının (*le conditionnel présent*) düzəlməsi və işlənməsi. *Si* bağlayıcısından sonra zaman uzlaşması.

Feilin arzu şəklinin indiki zamanının (*le subjonctif*)

présent) düzəlməsi və işlənməsi. İşlək 3-cü qrup feillərinin (*venir, prendre, faire, être, avoir, aller, savoir, pouvoir, vouloir* və s.) *subjonctif présent* zamanında təsrifi.

Feilin məlum növü (*la voix active*).

Feilin məchul növü (*la voix passive*). Məchul növün düzəlməsi və işlənməsi.

Feilin icbar növü (*la voix factitive*). İcbar növünün düzəlməsi və işlənməsi.

Feilin təsriflənməyən formaları (*les formes non-personnelles du verbe*): feili sifət (*le participe*). İndiki zaman feili sifəti (*le participe présent*), keçmiş zaman feili sifəti (*le participe passé*). Feili bağlama (*le gérondif*) və onun sintaktik funksiyaları. Məsdər (*l'infinifitif*) və onun sintaktik funksiyaları.

Sözünürlər (*les prépositions*): *à, avant, avec, après, de, devant, chez, pendant, par, pour, près de, sous, sur, parmi, entre, sans (sans+verbe; sans+nom), derrière, en, au milieu de, vers* (zaman və məkan mənalarında), *autour de, au-dessus de, au-dessous de, jusqu'à* (zaman və məkan mənalarında), *dans* (zaman və məkan mənalarında), *depuis* və s. Ölkə və şəhər adları qarşısında sözünürlərin işlənmə xüsusiyyətləri.

Bağlayıcılar (*les conjonctions*). Tabesizlik (*et, ou, mais, car, donc* və s.) və tabelilik (*que, parce que, comme, dès que, lorsque, pendant que, quand, si* və s.) bağlayıcıları.

Que və *si* qüvvətləndirici ədatlar.

SİNTAKSİS (LA SYNTAXE)

Sadə cümlə (*la proposition simple*). Sadə cümlənin mənacə növləri: nəqli, sual, əmr və nida cümlələri. Nəqli cümlədə söz sırası.

Sual cümlələrinin düzəlməsi qaydaları.

Ümumi suallı cümlələr: sual intonasiası vasitəsi ilə düzələn sual cümlələri; *est-ce que* sual ifadəsinin köməyi ilə düzələn sual cümlələri; inversiya üsulu ilə düzələn sual cümlələri: sadə inversiya, mürəkkəb inversiya. İstisna hallar. Sual cümlələrində söz sırası.

Cümlənin baş üzvləri. Mübtədə (*le sujet*). Canlı və cansız isimlə ifadə olunan mübtədanın sualları: *Qui? Qui est-ce qui? Qu'est-ce qui?*

Xəbər (*le prédicat*). Feili xəbər (*le prédicat verbal*). Feili xəbərin sualları. İsmi xəbər (*le prédicat nominal*). İsmi xəbərin sualları: cansız və canlı isimlərlə ifadə olunan ad hissənin sualları (*Qu'est-ce que c'est? Qui est-ce?*), sifətlə ifadə olunan ad hissənin sualı (*Comment?*), rəng bildirən sifətlə ifadə olunan ad hissənin sualı (*De quelle couleur...?*), sayla ifadə olunan ad hissənin sualı (*Combien?*).

Vasitəsiz və vasitəli tamamlıqlar (*les compléments d'objet direct et indirect*). Canlı (*Qui? Qui est-ce que?*) və cansız (*Que? Qu'est-ce que?*) isimlə ifadə olunan vasitəsiz tamamlıqların sualları; şəxs əvəzlilikləri ilə ifadə olunmuş vasitəsiz və vasitəli tamamlıqların işlənmə xüsusiyyətləri.

Təyin (*le complément attributif*). Təyine verilən sual əvəzliyinin (*Quel, quelle, quels, quelles*) aid olduğu sözlə cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşması. Sayla ifadə olunan təyinin sualları. *Combien de* ilə başlanan sual cümlələrində söz sırası.

Zərflilər (*les compléments circonstanciels*). Tərzi-hərəkət, zaman, yer və səbəb zərflilərinin işlənmə xüsusiyyətləri; *-ment* suffiksi ilə düzələn tərzi-hərəkət zərfliləri.

Əmr cümlələri (*les propositions impératives*). Əmr cümlələrinin təsdiq və inkar formalarının düzəlməsi. Əmr

cümlələrində söz sırası.

İnkar cümlələri (*les propositions négatives*): *ne ... pas, ne... rien, ne... personne, ne... jamais* və s. vasitəsi ilə düzələn inkar cümlələri.

Ne ... que məhdudlaşdırıcı ədat kimi.

C'est ... qui, c'est ... que vasitəsilə mənanın vurğulanması.

Voici və *voilà* ilə işlənen cümlələrdə söz sırası.

Şəxssiz cümlələr (*les propositions impersonnelles*) və şəxssiz feillər (*les verbes impersonnels*). Yalnız şəxssiz formada işlənen feillər. Həm şəxssiz və həm də şəxslı formada işlənen feillər.

Il y a ifadəsinin təsdiq, sual və inkar formaları.

Məsdər cümlələri (*les propositions infinitives*).

Mürəkkəb cümlə (*la phrase*).

Tabesiz mürəkkəb cümlələr (*les phrases de coordination*).

Tabeli mürəkkəb cümlələr (*les phrases de subordination*).

Budaq cümlələrin növləri: tamamlıq budaq cümləsi (*la proposition subordonnée complétive*), təyin budaq cümləsi (*la proposition subordonnée relative*), zərflilik budaq cümlələri (*les propositions subordonnées circonstancielle*) – zaman budaq cümləsi (*la proposition subordonnée de temps*); səbəb budaq cümləsi (*la proposition subordonnée de cause*); şərt budaq cümləsi (*la proposition subordonnée de condition*).

Əlavə (*l'apposition*). Əlavənin işlənmə xüsusiyyətləri.

Vasitəsiz (*le discours direct*) və vasitəli nitq (*le discours indirect* yaxud *le discours rapporté*). Vasitəsiz nitqin vasitəli nitqə çevrilməsi qaydaları.

Nitq etiketləri (*les actes de parole*).

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. A.Həsənova, S.İsazadə, M.Şükürova. *Le français, 5-ci sinif*. – Bakı, 2020.
2. İ.Şiriyeva. *Le français, 5-ci sinif*. – Bakı, 2024.
3. Ç.Babaxanova, B.İsmayilov, R.İsayeva. *Le français, 6-cı sinif*. – Bakı, 2021.
4. İ.Şiriyeva. *Le français, 6-cı sinif*. – Bakı, 2021.
5. İ.Şiriyeva. *Le français, 7-ci sinif*. – Bakı, 2022.
6. İ.Şiriyeva, K.Rizvanova. *Le français, 8-ci sinif*. – Bakı, 2023.
7. Ç.Babaxanova, R.İsayeva, B.İsmayilov. *Le français, 9-cu sinif*. – Bakı, 2020.
8. İ.Şiriyeva. *Le français, 9-cu sinif*. – Bakı, 2024.
9. Y.Orucova. *Le français, 10-cu sinif*. – Bakı, 2022.
10. Y.Orucova, *Le français, 11-ci sinif*. – Bakı, 2023.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. "Le Français" Vəsiət. "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı, 2023.
2. "Le Français". Buraxılış imtahanı modelinə uyğun qiymətləndirmə vasitələri. "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı, 2023.
3. Məktəblinin fransızca-Azərbaycanca və Azərbaycanca-fransızca lüğəti, "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı, 2010.
4. Fransızca – azərbaycanca lüğət. Bakı, 2024.

Proqram Dövlət İmtahan Mərkəzində 05.09.2025-ci il tarixində keçirilmiş iclasda (Protokol № 2) müzakirə edilərək qəbul olunmuşdur.

Dövlət İmtahan Mərkəzi proqramın hazırlanmasında zəhməti olanlara minnətdarlığını bildirir.

RUS DİLİ

безударных гласных *о* и *е*. Согласные звуки (твёрдые и мягкие, звонкие и глухие).

Отлушение и озвончение согласных.

Буквы, не обозначающие звуков речи (*ь, ъ*). Функции буквы *ь*: смягчающая (*большой, гость*), разделительная (*семья, компьютер, пьеса, ружьё*), грамматическая (*ночь, рождь, помощь, мышь*). Разделительная функция буквы *ъ* (*подъём, объяснение, съест*).

Гласные с двойной функцией (*е, ё, ю, я*).

Правописание гласных после шипящих *ж, ш, ч, ц* (*жизнь, машина, чашка, роцца, чудо, цука*) и *ц* (*цирк, цифра, цыплёнок*).

Лексикология.

Лексическое значение слова.

Прямое и переносное значение слова (*золотое кольцо – золотое сердце, тяжёлая сумка – тяжёлая жизнь*).

Синонимы. Антонимы.

Состав слова.

Основа и окончание. Корень. Приставка (*о-, от-, до-, у-, по-, под-, про-, за-, на-, над-, в- (во-), с- (со-), вы-, к-, при-, пре-, пере-*). Суффикс (*-тель, -арь, -ость, -есть, -ок, -ник, -ик, -чик, -щик, -ниц-, -ан-, -ян-, -к-, -ск-*).

Грамматика.

Морфология.

Самостоятельные части речи.

Имя существительное.

Собственные (*Азербайджан, Каспий, Таур, Лейла* и др.) и нарицательные (*площадь, гений, мужество*); одушевлённые (*дочь, люди, медведь, орёл*) и неодушевлённые (*страна, озеро, шахматы, народ, молодёжь*) существительные.

Род имён существительных: мужской (*портрет, юноша, дядя, герой, воробей, гений, плац, путь, октябрь, учитель, словарь, гость*); женский (*парта, земля, армия, роль, жизнь, радость, свежесть, ночь, тетрадь, метель, постель*); средний (*здание, ружьё, дело, море*), а также существительные среднего рода на *-мя* (*время, знамя, имя, пламя, племя, семья, стремя, бремя, вымя, темя*).

Число имён существительных (*стол – столы, конь – кони, газета – газеты, земля – земли, учебник – учебники, дом – дома́, нация – нации, герой – герои, гений – гении, цель – цели, мать – матери, дочь – дочери, сын – сыновья, отец – отцы, день – дни, учитель – учителя, здание – здания, поле – поля; озеро – озёра, яблоко – яблоки, плечо – плечи, ухо – уши, дерево – деревья, имя – имена, человек – люди, ребёнок – дети*).

Существительные, имеющие форму: а) только единственного числа (*нефть, дружба, плавание, листва, детвора*); б) только множественного числа (*каникулы, сутки, ножницы, чернила*).

Склонение имён существительных. Разносклоняемые существительные (*время, знамя, имя, пламя, племя, семья, стремя, бремя, вымя, темя, путь*). Существительные на *-ий, -ия, -ие*, имеющие особенности при изменении по падежам (*сценарий, история, задание*). Несклоняемые существительные (*такси, кафе, пальто, кенгуру*).

Имя прилагательное.

Прилагательные (*большой, белый, высокий, тихий, деревянный, книжный, утренний, зимний, лесной, волчий*).

Сравнительная и превосходная степень прилагательных (*интересный – интереснее, более интересный, менее интересный, интереснейший, самый интересный; плохой – хуже, хороший – лучше, маленький – меньше, чистый – чище, далёкий – дальше, крепкий – крепче, узкий – уже, молодой – моложе, широкий – шире*).

Полные и краткие прилагательные (*полезный – полезен, красивый – красив, глубокий – глубокий*).

Склонение прилагательных. Согласование прилагательных с существительными в роде, числе и падеже (*интересная работа, интересный спектакль, интересное занятие, интересные книги*).

Имя числительное.

Числительные (*один, одиннадцать, сто, двести, тридцать, первый, второй, третий, одиннадцатый, сотый, двести тридцатый*). Склонение числительных.

Употребление числительных с существительными (*один день, одна дорога, одно слово, одни сутки; два друга, два слова, две подружки; оба спортсмена, оба окна, обе сестры; десять книг, сто дней, тысяча килограммов; первая учительница, первый звонок, первое число, первые каникулы; один год, два – три – четыре года; пять – двадцать лет, сто сорок лет, тысяча лет*).

Местоимение.

Личные (*я, ты, он, она, оно, мы, вы, они*), притяжательные (*мой, твой, свой, наш, ваш, его, её, их*), указательные (*этот, тот, столько, такой*), вопросительные (*кто? что? какой? который? чей? сколько?*) и другие местоимения.

Склонение местоимений.

Глагол.

Неопределённая форма глагола (*говорить, читать, заболеть, писать, пить, спать, хотеть, бежать, дать, есть, сесть, крикнуть, найти, нести, везти, беречь, мочь*).

Возвратные глаголы (*учиться, заниматься, смеяться, бороться, улыбаться*).

Вид глагола. Несовершенный и совершенный вид (*рассказывать – рассказать, приносить – принести, решать – решить, объяснять – объяснить, толкать – толкнуть, строить – построить, покупать – купить, говорить – сказать, искать – найти*).

Время глагола: настоящее (*играет, идёт, может, пьёт, ест, везёт, несёт, спасает, печёт, умывается*); прошедшее (*играл, шёл, мог, пил, ел, вёз, нёс, спасал, пёк, умывался; принёс, привёз, спас, испёк, умылся*); будущее (*будет играть, сыграет; будет идти, пойдёт; сможет; будет пить, выпьет; будет есть, съест; будет везти, привезёт; будет нести, принесёт; будет спасать, спасёт; будет печь, испечёт; будет умываться, умоется*).

Спряжение глагола (изменение глаголов в настоящем и будущем времени по лицам и числам).

К I спряжению относятся глаголы, у которых

неопределённая форма оканчивается на **-ать, -еть, -оть, -уть, -ять, -ыть** (решать, болеть, колоть, обмануть, объявлять, открыть, заниматься, улыбнуться).

I спряжение (знать – я знаю, ты знаешь, он (она) знает, мы знаем, вы знаете, они знают; открыть – я открою, ты откроешь, он (она) откроет, мы откроем, вы откроете, они откроют; заниматься – я занимаюсь, ты занимаешься, он (она) занимается, мы занимаемся, вы занимаетесь, они занимаются; одеться – я оденусь, ты оденешься, он (она) оденется, мы оденемся, вы оденетесь, они оденутся; улыбнуться – я улыбнусь, ты улыбнёшься, он (она) улыбнётся, мы улыбнёмся, вы улыбнётесь, они улыбнутся).

Ко II спряжению относятся глаголы, у которых неопределённая форма оканчивается на **-ить** (говорить, чинить, повторить).

II спряжение (строить – я строю, ты строишь, он (она) строит, мы строим, вы строите, они строят; вылечить – я вылечу, ты вылечишь, он (она) вылечит, мы вылечим, вы вылечите, они вылечат; учиться – я учусь, ты учишься, он (она) учится, мы учимся, вы учитесь, они учатся; беспокоиться – я беспокоюсь, ты беспокоишься, он (она) беспокоится, мы беспокоимся, вы беспокоитесь, они беспокоятся).

Глаголы-исключения: брить, стелить (I спряжение); гнать, держать, дышать, слышать, терпеть, обидеть, видеть, ненавидеть, зависеть, вертеть, смотреть (II спряжение).

Разноспрягаемые глаголы (хотеть – я хочу, ты хочешь, он (она) хочет, мы хотим, вы хотите, они хотят; бежать – я бегу, ты бежишь, он (она) бежит, мы бежим, вы бежите, они бегут).

Особо спрягаемые глаголы (дать – я дам, ты дашь, он (она) даст, мы дадим, вы дадите, они дадут; есть – я ем, ты ешь, он (она) ест, мы едим, вы едите, они едят).

Наречие.

Наречия, отвечающие на вопросы *когда? где? куда? откуда? как? почему? отчего? зачем? для чего? с какой целью? сколько?:* завтра, утром, поздно, здесь, далеко, вдали, рядом, направо, вверх, отсюда, вслух, медленно, горяча, специально, назло, много, слишком, мало, очень.

Служебные части речи.

Предлоги: на, за, в (во), у, из, до, после, мимо, вокруг, возле, из-за, через, около, напротив, по, к (ко), с (со), над (надо), под (подо), перед, о (об, обо).

Союзы и союзные слова: и, а, но, или, сколько, насколько, во сколько, в какой степени, в какой мере, пока, так как, потому что, чтобы, что, кто, если, если бы, поэтому, потому, хотя, несмотря на то что, как, где, куда, откуда, когда, как только, после того как, с тех пор как,

прежде чем, какой, который, благодаря тому что, из-за того что.

Частицы: бы (б), не, ни, же, -то, -либо, -нибудь.

Синтаксис.

Простое предложение.

Типы предложений по цели высказывания: повествовательные, вопросительные, побудительные.

Сложное предложение.

Сложные предложения с союзами и союзными словами *и, а, но, или, сколько, на сколько, во сколько, в какой степени, в какой мере, пока, так как, потому, поэтому, потому что, чтобы, что, кто, если, если бы, хотя, несмотря на то что, как, где, куда, откуда, когда, как только, после того как, в то время как, с тех пор как, прежде чем, какой, который* и др.

Диалог.

СПИСОК ОСНОВНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Мамедова Д., Керимли Н. Русский язык. Учебник для 5 класса. – Баку, 2020, 2024.
2. Бедалов Ч., Бедалова Н., Гусейнова С. Русский язык. Учебник для 6 класса. – Баку, 2021.
3. Мамедова Д., Керимли Н., Зейналова М. Русский язык. Учебник для 6 класса. – Баку, 2021.
4. Мамедова Д., Керимли Н. Русский язык. Учебник для 7 класса. – Баку, 2022.
5. Пашаева А., Алиева С., Зейналова Н. Русский язык. Учебник для 8 класса. – Баку, 2023.
6. Пашаева А., Алиева С., Зейналова Н. Русский язык. Учебник для 9 класса. – Баку, 2020, 2023, 2024.
7. Пашаева А., Алиева С., Зейналова Н. Русский язык. Учебник для 10 класса. – Баку, 2022.
8. Пашаева А., Алиева С., Зейналова Н. Русский язык. Учебник для 11 класса. – Баку, 2023.

СПИСОК ДОПОЛНИТЕЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. "Rus dili". Пособие. Приложение к 1-ому номеру журнала "Абитуриент". – Баку, 2019.
2. "Rus dili". Buraxılış imtahanı modelinə uyğun qıvmatlandırma vəsaitləri. Приложение к 1-ому номеру журнала "Абитуриент". – Баку, 2020.
3. "Rus dili". Test toplusu. Приложение к 1-ому номеру журнала "Абитуриент". – Баку, 2023.

Программа была обсуждена и принята 29.10.2025 года на собрании (Протокол № 2), проведённом в Государственном экзаменационном центре.

ГЭЦ выражает благодарность принимавшим участие в подготовке данной программы.

ƏRƏB DİLİ

FONETİKA

Səs-hərf münasibəti. Qısa və uzun saitlər. Saitlərin yazıda

ifadəsi. Hərəkələr-الحركات. Azərbaycan dilində oxşarı olan və olmayan ərəb dili samitləri. Bəzi ərəb dili samitlərindən əvvəl və ya sonra gələn [ə], [ɛ], [i] və [ī] saitlərinin qalınlaşması. İkişəkili və dördşəkili hərflər. Şəmsiyyə və qəməriyyə samitlər- الحروف الشمسية و القمرية. [au] diftonqu və [ey] səs birləşməsi. Əlif, vav və ya hərflərinin vəzifələri: حروف العلة: و, ي.

Həmzə samiti-الهزمية. Dayaqsız və dayaqlı həmzə. Heca. Vurgu.

LEKSİKA

Sözün orfoqrafik xüsusiyyəti. Sözün kök və əlavə samitləri. Ərəb dilində sözlərin əsasən üç və ya dörd, bəzən isə iki samitdən ibarət olması, idiomlar, alınma sözlər, sinonimlər (المترادفات), antonimlər (الأضداد) və omonim sözlər (مشترك لفظي). Sabit söz modelləri. Xüsusi işlənmə qaydaları olan leksik vahidlər (məsələn: شَيْءٌ sözünün işlədilməsi, "ya ... ya da", nə ... nə də..., gəlincə isə... ifadələri: وَ إِمَّا ... لَا ... وَلَا (فعل المضارع) və s.). Müasir Azərbaycan dilində işlədilən ərəb söz və ifadələri. İfadələr.

QRAMMATİKA(النحو)

MORFOLOGİYA(الصرف)

İsim(الاسم). Ümumi isim (اسم الجنس). Xüsusi isim (اسم العلم). Xüsusi isimlərin uzlaşan təyini söz birləşməsində işlədilməsi. İsimlərin qrammatik cinsi التذكير والتانيث Təməbutənini (ə) müxtəlif mənələrdə işlədilməsi. Qrammatik cinsinə mənəyə görə fərqləndirilməsi. Müzəkkər və müənnəs isimlər (الاسماء المذكرة والمؤنثة). İsmi müəyyənliyi və qeyri-müəyyənliyi (المعرفة والنكرة). Ad qruplu sözlərin təkli (المفرد), təsniyəsi (الجمع) və cəmi (الجمع السالم) və düzgün cəm (الجمع الممكسر) . İsmi hallanma növləri (انواع اعراب) : üçhəllü hallanma, ikihəllü hallanma (غير المنصرف), tərkibi hallanma, hallanmayan ad qruplu sözlər. İkihəllü sözlərin üçhəllüyə çevrilməsi. Sabit modelli isimlər. Məkan və ya zaman bildirən isim modelləri (اسم المكان والزمان) Alət bildirən isim modelləri (اسماء الآلات) Peşə sahibini bildirən isim modeli. Sahib mənəli sözlər. ذَاثُ və ذُو sözlərin işlədilməsi. Mürəkkəb isimlər .

Sifət(الصفة). Nisbi sifətlər (الاسم المنسوب) Rəng və ya fiziki nöqsan bildirən sifətlər. Sifətin qrammatik cinsi التذكير والتانيث (في الصفة). Sifətin hallanma növləri (انواع اعراب الصفة) Üç həllü sifətlər. İkihəllü sifətlər. Sifətin sonrakı isimlə izafəti. Mürəkkəb sifət.

Ğiz sözü ilə başlanan mürəkkəb sifətlər. Sifətlərin dərəcələri (اسم التفضيل). Üstünlük dərəcəsinin morfoloji və təsviri yolla ifadəsi. Fail və məful (الفاعل والمفعولات).

Say(عدد). Sıra sayları (الاعداد الترتيبية) və onların işlədilmə qaydası. Saatların dəqiqələrlə birlikdə ifadəsi (معرفة الوقت) (الاعداد) Ayrı, ilin tarixlərinin göstərilməsi. Miqdar sayları (الاعداد الأصلية) və onların isimlərlə işlədilməsinə görə dörd qrupa bölünməsi (الاعداد الكسرية) Kəsr sayları (الاعداد والمعدود) Bölüşdürücü say (الاعداد التوزيعية) Faizlərin ifadəsi.

Əvəzlik(ضمير). Şəxs əvəzliləri (الضمائر المنفصلة) , işarə əvəzliləri (اسماء الإشارة) və sual sözləri (ادوات الاستفهام) . İşarə əvəzlilərinin mübtədə və təyin kimi işlədilməsi. Bitişən əvəzlilər (الضمائر المتصلة). Bitişən əvəzlilərin ön qoşmalar, köməkçi nitq hissələri, isimlər və feillərlə işlədilməsi. Bitişən əvəzlilərin «öz» mənasını bildirməsi. III şəxs əvəzlilərinin ismi cümlədə xəbər şəkilçisi kimi işlədilməsi. Nisbi əvəzlilər (الاسماء الموصولة).

Zərflər(الظرف). Zərflərin təsirlik hal vasitəsi ilə əmələ gəlməsi və önqoşmalı zərflər. Zərflik kimi işlədilən söz birləşmələri. Hal zərfliyi. Mütləq tamamlıq (المفعول المطلق).

Feil(الفعل). Ərəb dilində feillərin üçsamitli (الافعال الثلاثية) və ya dördsamitli (الافعال الرباعية) olması. Salim feillər (الافعال السالمة) və qeyri-salim feillər (الافعال غير السالمة). Sadə feillər (الفعل المجرد) və düzəltmə feillər (الفعل المزيد فيه). I bab üçsamitli və dördsamitli salim feil modelləri. I bab salim feillərin

keçmiş zamanı (الفعل الماضي), indiki-gələcək zamanı (الفعل المضارع) və qəti-gələcək zamanı (المستقبل). Feilin zamanlarının inkar formaları (نهي الفعل). I bab feillərin məsdər (المصدر), fail (الفاعل) və məful (المفعول) formaları. Məsdərlərin işlədilməsi (استعمال المصادر). Üçsamitli salim feillərin düzəltmə bəbləri (الفعل المزيد فيه). Düzəltmə bab feillərinin keçmiş və indiki-gələcək zamanda təsrifi

(تصريف الفعل المزيد فيه في الماضي والمضارع) Düzəltmə bəblərin məsdər, fail və məful formaları. Ön qoşmalı feillər. Təsirli feillər (الفعل المتعدي) və təsirsiz feillər (الفعل اللازم). Salim feillərin arzu (فعل الامر) və şərt (الفعل المجزوم) , şərt (الفعل المنصوب) formaları. Arzu və şərt formalarından istifadə edilməsi şəraiti. Əmr formasının morfoloji və təsviri yolla əmələ gəlməsi. İnkərli əmr (نفي الامر). Salim feillərin sadə və düzəltmə bəblərdə məchul növü (الفعل المجهول). Köməkçi feillər (كان) (الافعال غير السالمة-التنصيف). Qeyri-salim feillərin təsnifatı (واخواتها). Həməzli feillər (الفعل المهموز). Boş (الفعل الاجوف) və misal feillər (الفعل المثال) və bu köklərdə baş verən fonetik dəyişikliklər. وَجَدَ feilin müxtəlif mənədə işlədilməsi.

Köməkçi nitq hissələri(الحروف) Bağlayıcılar, ön qoşmalar (كان واخواتها). Qeyri-salim feillərin təsnifatı (الفعل المجهول). Köməkçi feillər (كان) (الافعال غير السالمة-التنصيف). Qeyri-salim feillərin təsnifatı (واخواتها). Həməzli feillər (الفعل المهموز). Boş (الفعل الاجوف) və misal feillər (الفعل المثال) və bu köklərdə baş verən fonetik dəyişikliklər. وَجَدَ feilin müxtəlif mənədə işlədilməsi.

SİNTAKSİS

Söz birləşməsi. Uzlaşan təyini söz birləşməsi عبارة نعتية. Bitişən əvəzlikli sözlərin uzlaşan təyini söz birləşməsi (الاضافة وانواعها). İzafət və onun növləri (الاضافة باعضاء متجانسة). Çoxtərəfli izafət. Həmcins üzvlü izafət. Tərəflərindən biri isim olmayan izafət. Qarışıq təyini söz birləşmələri (الاضافة بالنعته).

Cümlənin baş üzvləri və onların ifadə vasitələri. Köməkçi feillərin işlənməsi (كان واخواتها). Tərkibi xəbər. Vasitəli tamamlığın ifadəsi.

İsmi cümlə(الجملة الاسمية). Xəbərin ad qruplu sözlə (isim, sifət, say, əvəzlik və zərflər) ifadə edilməsi. Sadə müxtəsər ismi cümlədə söz sırası (ترتيب الكلمات في الجملة الاسمية البسيطة).

Sual cümləsi(الجملة السؤالية). Sual cümləsinin ifadə vasitələri.

Feili cümlə(الجملة الفعلية). Feili cümlələrdə söz sırası.

Mürəkkəb cümlə(الجملة المركبة). Tabesiz və tabeli mürəkkəb cümlələr. Mübtədə, zaman, məqsəd, tamamlıq (الجملة الواقعة مفعولاً به), şərt (الجملة الشرطية), hal (الجملة الواقعة حالاً) budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrin yaranma üsulları. كَلِمًا bağlayıcı tabeli mürəkkəb cümlə.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. V.Məmmədaliyev, N.Cəlilova. Ərəb dili. 1-ci sinif. Bakı, 2008.
2. V.Məmmədaliyev, R.Cəlilov, N.Cəlilova. Ərəb dili. 2-ci sinif. Bakı, 2018.
3. V.Məmmədaliyev, R.Cəlilov, N.Cəlilova. Ərəb dili. 3-cü sinif. Bakı, 2018.
4. V.Məmmədaliyev, R.Cəlilov, N.Cəlilova. Ərəb dili. 4-cü sinif. Bakı, 2018.
5. V.Məmmədaliyev, R.Cəlilov, N.Cəlilova. Ərəb dili. 5-ci sinif. Bakı, 2015.
6. Gülər Qafqazlı. Ərəb dili. 6-ci sinif. Bakı, 2025.
7. Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 2-ci sinif. Bakı, 1993.
8. Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 3-cü sinif. Bakı, 1992.
9. Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 4-cü sinif. Bakı, 1992.
10. Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 5-ci sinif. Bakı, 1993
11. Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 6-cı sinif. Bakı, 1994.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. “Ərəb dili” (Yeni təhsil proqramı (kurikulum) üzrə imtahanlara hazırlaşanlar, yuxarı sinif şagirdləri və müəllimlər üçün vəsait). “Abituriyent” jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı. 2019.

Proqram Dövlət İmtahan Mərkəzində 29.10.2025-ci il tarixində keçirilmiş işçi qrupunun iclasında (Protokol № 2) müzakirə edilərək qəbul olunmuşdur.

Dövlət İmtahan Mərkəzi proqramın hazırlanmasında zəhməti olan işçi qrupunun üzvlərinə minnətdarlığını bildirir.

**PROQRAMA ƏLAVƏ
(QRAMMATİK TERMİNLƏR LÜĞƏTİ)**

1. Fonetika	علم الأصوات اللغوية
2. Ərəb hərfləri	الحروف العَرَبِيَّة
3. Azərbaycan dilində oxşarı olan və olmayan ərəb hərfləri	الحروف العَرَبِيَّة المُنْتَسِيبَةُ و غير المُنْتَسِيبَةُ بالحروف الأذربايجانية
4. Səs	صَوْت (أصوات)
5. Hərəkətlər	الحركات
6. Fəthə	فَتْحَة
7. Kəsə	كَسْرَة
8. Damma	ضَمَّة
9. Sükun	جَزْمٌ
10. Təşdid	تَشْدِيدٌ ، تَشْدِيد
11. Uzunluq bildirən hərflər	حرف(حروف) المَدِّ
12. Samit hərf	حرف صامت
13. Sait hərf	حرف صوتي
14. Zəif hərflər	حروف العلة
15. Şəmsiyyə və qəməriyyə samitlər	الحروف السَّمْسِيَّة و الحروف القَمَرِيَّة
16. Əlif, vav və yə hərflərinin vəzifələri	ووظائف حروف ا، و، ي
17. Diftonq	إِدْغَامُ حَرْفِي العِلَّة
18. Birləşdirici həmzə	هَمْزَة الوَصْل
19. Ayırıcı həmzə	هَمْزَة القَطْع
20. Dayaqsız həmzə	هَمْزَة عَلَى السَّطْر
21. Dayaqlı həmzə	هَمْزَة عَلَى الحَرْف
22. Həmzə dayağı	إِرْتِكَازٌ لِلْهَمْزَة
23. Heca	مَقْطَعٌ (مَقَاطِع) كَلِمَة
24. Vurğu	النَّبْرَة
25. Kök samiti	حرف أصلي
26. Leksika	مَنْنُ اللُّغَة
27. İsim	الإسم
28. Sözün kök və əlavə samitləri	الحروف الأصلية و المزيدة للكلمات
29. Üçsamitli	ثلاثية الأصل
30. Dördsamitli	رباعية الأصل
31. Alınma sözlər	الكلمات الدخيلة
32. Sinonimlər	(المترادفات)
33. Antonimlər	ضِدٌّ (أضدادٌ)، مُضَادٌّ
34. Omonimlər	مُسْتَشْرَك (ات) لُفْظِي
35. İdiomlar	عبارات اصطلاحية

36. Model (lər)	مقياس (مقاييس)، وَرُنُّ (أوزان)، قليب (قوالب)، صيغة (صيغ)
37. Modelə uyğun	مُؤْرُون
38. Qrammatika	علم النَحْو
39. İsim	الإسم
40. Xüsusi isim	إسم العَلْم
41. Ümumi isim	إسم الجِنْس
42. Tə-mərbutə	تَاءٌ مَرْبُوطَةٌ
43. Müənnəs söz	كلمة مُؤَنَّتَة
44. Müzəkkər söz	كلمة مُذَكَّرَة
45. Müştərək cinsli söz	كلمة مُشْتَرَكَة الجِنْس
46. Müənnəslik əlaməti	علامة التَّائِيث
47. Müəyyənlik	المَعْرِفَة
48. Müəyyənlik artiklı	"ال" المعرفة
49. Qeyri-müəyyənlik	النَّكْرَة
50. Tək	المُفْرَد
51. Təsniyə	المُتَنِّي ، التَّنْيَة
52. Cəm	الجَمْع
53. Düzgün cəm	الجمع السَّالِم
54. Sınıq cəm	الجمع المُكْسَر
55. Hallanma	الإغراب ، الصَّرْف
56. Adlıq hal	مَرْفُوع
57. Yiyəlik hal	مَجْرُور
58. Təsirlik hal	مَنْصُوب
59. Əvzədici tənvin	تَنْوِين العَوْض
60. Üçhallı	مُنْصَرَف بِثَلَاثِ علامات الإعراب
61. İkihallı	غير المُنْصَرَف
62. Hal əlaməti olmayan	بلا علامة الصَّرْف
63. Məkan və zaman bildirən isimlər	أسماء المكان و الزمان
64. Alət bildirən isimlər	أسماء الآلات
65. Peşə sahibi bildirən sözlər	أسماء الصِنَاعَة
66. Mürəkkəb isimlər	الأسماء المُرَكَّبَة
67. Sifət	الصِّفَة ، أَلْتَعْت
68. Nisbi sifətlər	الإسم المَنْسُوب
69. Sifətin isimlə izafəti	إِضَافَة الصِّفَة بالأسماء
70. Mürəkkəb sifət	الصِّفَة المركبة
71. Müqayisə dərəcəsi	دَرَجَة التَّفْضِيل النَّسْبِي
72. Üstünlük dərəcəsi (morfoloji)	إسم التَّفْضِيل (المورفولوجي)
73. Üstünlük dərəcəsi (təsviri)	إسم التَّفْضِيل (التصويري)
74. Rəng və fiziki nöqsan bildirən sifətlər	إسم اللَوْن و نُقْصِ أَعْضَاءِ البَدَن
75. Fail	إِسْمُ أفعال، فاعل
76. Məful	إِسْمُ المفعول، مفعول
77. Say(lar)	عَدَدٌ (الأعداد)
78. Sıra sayları	الأعداد التَّرْتِيبِيَّة
79. Miqdar sayları	الأعداد الأصلية
80. Kəsir sayları	الأعداد الكسرية
81. Bölüşdürücü saylar	الأعداد التَّوْزِيعِيَّة
82. Faiz	نِسْبَة مِئْوِيَّة
83. Sayılan (isim)	المَعْدُود
84. Əvəzlik(lər)	الصِّمِير (الصَّمَانِر)
85. Şəxs əvəzlilikləri	الصَّمَانِر المُنْفَصِلَة
86. Bitişən əvəzliliklər	الصَّمَانِر المُنْصَلَة
87. I şəxs	مُتَكَلِّم (ة)
88. II şəxs	مُخَاطَبٌ (ة)
89. III şəxs	غَائِب (ة)
90. İşarə əvəzlilikləri	إسم (أسماء) الإشارة
91. Nisbi əvəzliliklər	إسم (أسماء) المَوْصُول

92. Aid əvəzliyi	صَمِيرٌ عَائِدٌ	149. Həmcins üzvlü izafət	الإضافة بأعضاء متجانسة
93. Sual əvəzliyi	إِسْمٌ (حَرْفٌ) الاسْتِفْهَامِ	150. Qarışıq təyini söz birləşməsi	الإضافة بالنعته
94. Zərf	الظَرْفُ (الظُرُوف)	151. Mübtəda	مُبْتَدَأٌ
95. Feil	الفِعْلُ (الأفعال)	152. Köməkçi mübtəda	المُبْتَدَأُ المساعِد
96. Üç kök samitli feil	الفعل الثلاثي الأصل	153. Fail	فَاعِلٌ
97. Dörd kök samitli feil	الفعل الرباعي الأصل	154. Xəbər	خَبْرٌ
98. Feilin birinci kök samiti	فَاءُ الفِعْلِ	155. Tamamlıq	مفعول به
99. Feilin ikinci kök samiti	عَيْنُ الفِعْلِ	156. Hal zərfliyi	ظرف الحال
100. Feilin üçüncü kök samiti	لَامُ الفِعْلِ	157. Mütləq tamamlıq	المفعول المطلق
101. Salim feil	فعل سالم	158. Səbəb və məqsəd zərfi	مفعول لأجله، ظرف السبب و القصد
102. Qeyri-salim feil	فعل غير سالم	159. İsmi cümlə	جملة اسمية
103. Sadə feil(I bab)	فعل مُجَرَّدٌ	160. Feili cümlə	جملة فعلية
104. Düzəltmə bab feillər	فعل المزيّد فيه	161. Tabeli mürəkkəb cümlə	جملة مركبة تابعة
105. Bab	باب	162. Tamamlıq budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə	الجملة الواقعة مفعولاً به
106. Köməkçi feil	فعل مُسَاعِدٌ	163. Təyin budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə	الجملة الواقعة نعنا
107. Başlanğıc feilləri	أفعال الشروع	164. Zərf budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə	الجملة الظرفية
108. Davamiyyət feilləri	أفعال الاستمرار	165. Şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə	الجملة الشرطية
109. İndiki zamanda olan feil	فعل مُضارع	166. Hal budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə	الجملة الواقعة حالا
110. Keçmiş zamanda olan feil	فعل ماضٍ	167. Zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə	الجملة الواقعة ظرف الزمان
111. Gələcək zamanda olan feil	فعل مُسْتَقْبَلٌ	168. Səbəb və məqsəd budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə	الجملة الواقعة ظرف السبب و القصد
112. Feilin inkarı	نَفْيُ الفِعْلِ	169. İşlənmə	إِسْتَعْمَالٌ
113. Məsdər	مَصْدَرٌ	170. İfadə	تَغْيِيرٌ (تَعَابِير) لَفْظِي ، عبارة
114. Mim məsdəri	مصدر ميمي	171. İşlənməmiş	مُسْتَعْمَلٌ
115. Feil təsrifi	تَصْرِيفُ الفِعْلِ	172. Tamamla	إِكْمَلٌ
116. Təsirli feil	الفعل المُتَعَدِّي	173. Hallandır	أَعْرَبٌ، صَرَّفٌ
117. Təsirsiz feil	الفعل اللازم	174. Müxtəlif mənalar	المعاني المختلفة
118. Şərt formasında olan feil	الفعل المُجْرُومُ	175. Təyin et	عَيَّنَ
119. Arzu formasında olan feil	الفعل المُنْصُوبُ	176. Göstər, işarə et	أَشِيرَ
120. Əmr forması	الأمر	177. Variant, bənd	بَدَأَ (بنود)، شكل (أشكال)، نوع (أنواع)
121. Əmrin inkarı (qadağan)	نَهْيُ الأَمْرِ	178. Uyğun, münasib	مُوافِقٌ ، مُناسِبٌ
122. Məchul növ	الفعل المُجْهُولُ	179. Seçin	إِخْتَارُوا
123. Həməzli feil	الفعل المُهْمُوزُ		
124. I kök samiti həməzli	فعل فازه مهموز		
125. II kök samiti həməzli	فعل عينه مهموز		
126. III kök samiti həməzli	فعل لامه مهموز		
127. Müdaaf feil	الفعل المُضاعف		
128. Misal feil	أفعال المِثَالِ		
129. Boş feil	أفعال الأَجْوَفِ		
130. Naqis feil	أفعال الناقص		
131. İkiqat qeyri-salim feil	الفعل غير السالم مرتين		
132. Köməkçi nitq hissələri	الحُرُوفُ		
133. Ön qoşma(lar)	حرف (حروف) الجَرِّ		
134. Bağlayıcı(lar)	حرف (حروف) العطفِ		
135. Ədat(lar)	أداة(أدوات)		
136. İnkər ədat(lar)ı	أداة(أدوات) النفي		
137. Mütləq inkar	لا النافية للجنس		
138. Şərt forması ilə işlənən ədatlar	أدوات الجَزْمِ		
139. Arzu forması ilə işlənən ədatlar	أدوات النَّصْبِ		
140. Sual ədatları	أدوات الاسْتِفْهَامِ		
141. Uzlaşan təyini söz birləşməsi	العبارة التَّعْيِينِيَّةُ المُتَطَابِقَةُ		
142. Uzlaşma	مُطَابِقَةٌ		
143. Sifətin isimlə uzlaşması	مطابقة النعت و المنعوت		
144. Təyinlənən (isim)	المَوْصُوفُ ، المنعوت		
145. Söz birləşməsi	عِبَارَةٌ لَفْظِيَّةٌ		
146. İzafət	الإضافة		
147. Sadə izafət	الإضافة البسيطة		
148. Çoxtərəfli izafət	الإضافة الكثيرة الجوانب		

FARS DİLİ

DİL MATERİALLARI FONETİKA

Səs və hərf: sait səslər (uzun və qısa saitlər). Diftong. Samit səslər. ک (kaf) və گ (qaf) hərfəri ا, و, ی saitlərindən və həmçinin ou diftonqundan əvvəl gələrkən ک hərfinin «komissiya» sözünün ilk hərfi (k̄) kimi, گ hərfinin isə «qaz» sözündəki (q) kimi tələffüz olunması. Qalan bütün məqamlarda (k) və (g) səslərini bildirməsi.

Səs-hərf münasibətləri. Fars hərfəri ilə yazılan sözlərin tərkibində hərfi işarəsi olan səslər, yəni yazılan hərfər və hərfi işarəsi olmayan ə, e, o səsləri. Sözdə hərfərlə səslərin kəmiyyəti.

Bəzi hərfərin bir neçə səsi bildirməsi (məsələn: و - o, u, v, ou) və əksinə bir neçə hərfin eyni səsi bildirməsi: (məsələn: z səsinin hərfi işarələri: ذ (zal) - ز (ze) - ض (zad) - ظ (za).

Bəzi hərfərin həm sait, həm də samit səsləri bildirməsi (məs. ه (ha) h, e - و (vav) o, u, v, ou - ی (ye) i, y hərfəri).

Fars dilində işlənən "təşdid", "tənvin" və "həmzə" işarələri. ع (eyn) hərfinin saiddən əvvəl tələffüz olunmaması. Bəzi sözlərdə خ (xe) ilə "ا" ələfin arasında yazılan "و" (vav) hərfinin tələffüz olunmaması. (məsələn: خواب - خواندن - خواهش) Vurğu. Heca. Hecada transkripsiyanın nəzərə alınması.

LEKSİKA

Sözlərin ifadə etdiyi mənalara görə təsnifi: əşya adları, ümumi və xüsusi ad bildirən sözlər (isim); əlamət, rəng və keyfiyyət bildirən sözlər (sifət); kəmiyyət, sıra bildirən sözlər (say); iş, hal, hərəkət bildirən sözlər (feil); hərəkətin icrasının zamanını, məkanını, tərzini və s. xüsusiyyətlərini bildirən sözlər (zərf). Sadə, düzəltmə (ön və son şəkilçilərlə düzələn sözlər) və mürəkkəb sözlər. Sinonim, omonim, antonim sözlər. Fars dilində işlənən ərəb mənşəli sözlər. Məs.: شعر - معنا - ظهر - ضربه - غالب - مطبخ - ثروت - تحصیل

QRAMMATİKA

MORFOLOGİYA

NİTQ HISSƏLƏRİ:

İsim. İsmə verilən suallar. İsmın mənaca növləri. Konkret, mücərrəd, ümumi və xüsusi, cəm və toplu isimlər. Mücərrəd isim düzəldən ی (i) (یای مصدری) şəkilçisini qəbul edən sözlərdə vurğunun yeri. (məs.:

کودکی - بزرگی - خوبی - معلمی - Sonu "a", "u" və "e" saitləri ilə bitən sözlərdə "یای مصدری" - nin yazılış və oxunuşu qaydaları. İsmın qeyri-müəyyənlik kateqoriyası. Vurğunun yeri.

(دانش آموزی - کتابی - آموزگاری - نویسنده ای

İsmın vahidlik kateqoriyası. İsmın kəmiyyət kateqoriyası: İsimlərin fars dilinə mənsub ها (ha), ان (an) və ərəb mənşəli ات (at), ين (in) və ون (un) cəm şəkilçiləri ilə cəmlənmə qaydaları. ان (an) cəm şəkilçisi ilə cəmlənən

sözlərin oxunuş və yazılış qaydaları. Sınıq cəm. İsmın quruluşca növləri: sadə, düzəltmə və mürəkkəb isimlər. Mürəkkəb isimlərin tərkib hissələri. Azərbaycan dilindəki ismin hallarının fars dilində qarşılığı və ifadə qaydaları. Yiyəlik halın fars dilində verilməsində əsasən izafət tərkibindən (məs. tələbənin kitabı - کتاب دانشجو), yönlük halda به (be) ön qoşmasından, təsirlik halda را (ra) son qoşmasından, yerlik halda در (dər), çıxışlıq halda از (əz) ön qoşmalarından istifadə olunması. Fars dilində qoşma kimi işlənən bəzi sözlər.

(məs.: نزد - جلو - پهلو - پیش - پشت - سر

İsmın mənsubiyyət kateqoriyası. Mənsubiyyət şəkilçiləri. İsmın xəbərlilik kateqoriyası. Xəbər şəkilçilərinin oxunuş və yazılış qaydaları.

Sifət. Sifətə verilən suallar. Sifətin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə və mürəkkəb sifətlər. Əlamət, keyfiyyət, oxşarlıq və rəng bildirən sifətlər. Sifətin dərəcələri. Adi, müqayisə (تر - (tər) şəkilçili) və üstünlük (ترین - (tərin) şəkilçili) dərəcəsinə işlənən sifətlərin təyini söz birləşmələri tərkibində işlənmə yeri. Nisbi sifətlər. İsmın sonuna vurğulu ی (i) (یای نسبت) şəkilçisini artırmaqla nisbi sifətlərin əmələ gəlməsi.

Məs.: چوبی - پشمی - تبریزی - شهری

Layihlik bildirən ی (i) (یای لیاقت) şəkilçisi.

Məs.: خوردنی - دیدنی - خواندنی - گفتنی

Say. Səyə verilən suallar. Sayın mənaca növləri. Miqdar sayları, sıra sayları, kəsir sayları, onluq kəsir və faiz. Təkliliklər, 11-dən 19-a qədər miqdar saylarının quruluşu, onluqlar, yüzliklər, minliklər, qarışıq-mürəkkəb saylar. Onların rəqəmlərlə və hərfərlə yazılış, oxunuş qaydaları. Sıra saylarının م (om), مین (omin), می (omi) şəkilçiləri ilə əmələ gəlməsi. Miqdar və sıra saylarının söz birləşmələrində işlənmə yeri (yanasma və izafət əlaqəsində). Ayın və ilin tarixlərinin fars dilində ifadəsi. Vaxtın saat və dəqiqələrlə ifadə qaydaları.

Əvəzlilik. Əvəzliyin mənaca növləri. Şəxs əvəzlilikləri, işarə əvəzlilikləri, sual əvəzlilikləri, qeyri-müəyyən əvəzliliklər, qayıdış əvəzlilikləri, təyini əvəzliliklər. Üçüncü şəxsin tək və cəmində işlənən sinonim şəxs əvəzlilikləri.

Feil. Məsdər və onun şəkilçiləri. Feilin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə, mürəkkəb feillər. Düzəltmə feilləri əmələ gətirmək üçün istifadə olunan ön şəkilçilər: در بر - فرو - باز - در بر - Düzəltmə feillərlə onların əmələ gəlməsində iştirak edən sadə feillər arasındakı mənə fərqləri. (məs.: خوردن - خوردن - بخوردن).

Feil əsasının alınma qaydası. Feilin keçmiş zaman formaları: şühdi keçmiş ماضی مطلق (mazi-ye motləq) və bitməmiş keçmiş ماضی استمراری (mazi-ye estemrari) zaman formalarının təsdiq və inkar forması, vurğunun yeri. Bitməmiş keçmiş zamanın davam forması ماضی ملاموس (mazi-ye məlmus). Keçmiş zaman feili sifətinin əmələ gəlmə qaydası. Nəqli keçmiş ماضی نقلی (mazi-ye nəqli) və uzaq keçmiş ماضی بعید (mazi-ye bəid) zamanlarının təsdiq və inkarı və onlarda vurğunun yeri. Feili bağlama. Feillərdən kök alma qaydaları baxımından onların tam, qiyasi (qaydalı) və səmai (qaydasız) qruplara bölünməsi. Feilin indiki zamanı زمان حال (zəman-e hal) və onun təsdiq və inkarı, vurğusu. İndiki zamanın işlənmə yerindən asılı olaraq, həm də onun

Azərbaycan dilindəki qeyri-qəti gələcək zamanı bildirməsi. Feilin indiki zamanının davam forması مضارع مالموس (mozarə məlmus). Feilin qəti gələcək zaman forması مستقبل (mostəğbəl). Qeyri-qəti və qəti gələcək zaman formalarının təsdiq və inkarı, vurğusu. Feilin əmr şəkli. Əmr şəklinin təsdiq və inkarı, vurğusu.

Feilin iltizam forması مضارع التزامی (mozarə-ye eltezami), onun işlənmə yerləri. İltizam formasının təsdiq və inkar şəkli, vurğunun yeri. Feilin vacib, bacarıq, şərt şəkilləri. Vacib şəklini əmələ gətirmək üçün باید (bayəd) və ya بایستی (bayesti), می بایست (mibayest)... sözlərindən, bacarıq şəklini əmələ gətirmək üçün توانستن (təvanestən) feilindən, arzu və istək şəklini əmələ gətirmək üçün خواستن (xəstən) köməkçi feilindən və ای کاش (ey kaş), اگر (əgər), هرگاه (hərgah) və در صورتیکه (dər surətike) bağlayıcılarının işlədilməsi. Feilin təsirlik kateqoriyası. Təsirli və təsirsiz feillər. Feilin məlum və məchul növləri.

Zərf. Zərfin mənacə növləri: zaman, məkan, miqdar və tərz - hərəkət zərfləri. İnkər və oxşarlıq bildirən zərflər. Zərfin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə, mürəkkəb zərflər.

Qoşma. به (be), با (ba), در (dər), از (əz), برای (bəra-ye...), مانند (manənd-e...), مثل (mesl-e...) نظیر (nəzir-e) önqoşmaları və را (ra) sonqoşması. Önqoşmaların işlənmə məqamları. Önqoşma kimi işlənən sözlər – söz-qoşmalar: نزد (nəzd), پیش (piş), رو (ru), پهلو (pəhlu), پشت (poşt), سر (sər) və s. Bəzi qoşmaların və söz- qoşmaların izafətlə işlənməsi. Məs.: برای, سر, رو, مانند, پیش, پشت, پهلو, نظیر, پشت, رو, مانند, برای, سر, نزد, مثل

Bağlayıcı. Bağlayıcıların quruluşca növləri. Sadə və mürəkkəb bağlayıcılar. Tabesizlik əlaqəsi bildirən bağlayıcılar. و (və), هم (həm), نیز (niz), اما (əmma), لاکن (laken), یا (ya) və گاه (qah). Qoşa və daha çox təkrarən işlənən bağlayıcılar (Məsələn: یا ... یا ... یا ... و یا) Tabelilik əlaqəsi bildirən bağlayıcılar که (ke), وقتیکه (vəğtike), هنگامیکه (henqamike), اگر (əgər), هرگاه (hərgah) və s. Bağlayıcılarda vurğunun yeri.

SİNTAKSİS

Söz birləşmələri. Təyini söz birləşmələri: izafət vasitəsilə əmələ gələn söz birləşmələri, yanaşma əlaqəsi ilə əmələ gələn söz birləşmələri. İzafət tərkibi və izafət zənciri. İzafət tərkibinin yalnız iki tərəfdən ibarət olması. Məs.:

حکایت جالب – اتاق بزرگ – دانش آموزان ممتاز

İzafət zəncirinin isə üç və daha çox tərəfdən ibarət olması.

Məs.: دفتر زبان فارسی؛ دفتر زبان فارسی دانش آموز؛

دفتر زبان فارسی دانش آموز کوشا.

İzafətin ifadə etdiyi məna əlaqələri.

Yiyəlik, malikiyyət əlaqəsinin مال (mal) sözü ilə ifadə olunması.

Cümlə. Cümlə üzvləri: baş üzvlər – mübtəda, xəbər; ikinci dərəcəli üzvlər – təyin, tamamlıq (vasitəli, vasitəsiz), zərflik.

Nitq hissələri ilə ifadə olunmasına görə xəbərin növləri: feili xəbər – yalnız feil ilə ifadə olunur. İsmi xəbər – feildən başqa digər nitq hissələri ilə ifadə olunur. İsmi xəbər şəkilçilərinin tam və qısa formaları.

İnkərlik bildirən نیست (nist) sözünün şəxslər üzrə

dəyişməsi.

Sadə cümlə. Sadə müxtəsər və sadə geniş cümlə. Sual cümlələri. Sual cümlələrinin quruluşu. İntonasiya əsasında qurulan sual cümləsi. Nümunə:

این قلم است؟

این حکایت در کتاب زبان فارسی هست؟

Sual əvəzlilikləri və sual ədatları ilə qurulan sual cümlələri. Sual ədatlarında vurğunun yeri. Nümunə:

الآن ساعت چند است؟ پس شما در ردیف چندم نشسته بودید؟ مگر شما "خمسه" نظامی را خوانده اید؟ آیا، روز استراحت به گردش می روی؟

Sual cümlələrinə verilən təsdiq və ya inkar cavab cümlələrinin quruluşu.

Həmcins üzvlü sadə cümlələr. Həmcins mübtədali, həmcins xəbərlili, həmcins tamamlıqlı, həmcins təyinli, həmcins zərflikli cümlələr. Mürəkkəb cümlə. Tabeli və tabesiz mürəkkəb cümlələr. Tabeli mürəkkəb cümlənin tərkib hissələri olan baş və budaq cümlələr. Təyin, tamamlıq, zaman, şərt, səbəb, məqsəd və güzəşt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr və onların yaranma üsulları.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. A.Kərimov. Fars dili. 1-ci sinif. – Bakı, 2016.
2. A.Kərimov. Fars dili. 2-ci sinif. – Bakı, 2018.
3. A.Kərimov. Fars dili. 3-cü sinif. – Bakı, 2024.
4. A.Kərimov. Fars dili. 4-cü sinif. – Bakı, 2024.
5. A.Kərimov. Fars dili. 5-ci sinif. – Bakı, 2025.
6. T.Seyidov. Fars dili. 5-ci sinif, 1993.
7. H.Mahmudov, T.Seyidov, R.Axundov. Fars dili. 6-cı sinif, 1991.
8. A.Ələkbərova, M.Məmmədova. Fars dili. 7-ci sinif, 1991.
9. A.Ələkbərova, S.Hüseynli. Fars dili. 8-ci sinif, 1993.
10. N.Hatəmi, Ş.Şirəliyev. Fars dili. 9-cu sinif, 1993.
11. N.Hatəmi, Ş.Şirəliyev. Fars dili. 10-cu sinif, 1994.
12. N.Hatəmi, Ş.Şirəliyev. Fars dili. 11-ci sinif, 1996.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. "Fars dili" (Yeni təhsil proqramı (kurikulum) üzrə imtahanlara hazırlaşanlar, yuxarı sinif şagirdləri və müəllimlər üçün vəsait). "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı, 2019.

Proqram Dövlət İmtahan Mərkəzində 29.10.2025-ci il tarixində keçirilmiş işçi qrupunun iclasında (Protokol № 2) müzakirə edilərək qəbul olunmuşdur.

Dövlət İmtahan Mərkəzi proqramın hazırlanmasında zəhməti olan işçi qrupunun üzvlərinə minnətdarlığını bildirir.

PROQRAMA ƏLAVƏ

(QRAMMATİK TERMİNLƏR LÜĞƏTİ)

1. Fonetika	آواشناسی
2. Transkripsiya	آوانویسی
3. Leksika	لغت
4. Leksikologiya	واژه شناسی
5. Qrammatika	دستور

6. Morfologiya	صرف	53. Xəbərlik kateqoriyası	رابطه خبری
7. Sintaksis	نحو	54. Sifət	صفت
8. Diftong	دیفنتگ	55. Sifətin quruluşca növləri	انواع ساختمان صفت
9. Səs və hərf	صدا و حرف	56. Sadə sifətlər	صفات ساده
10. Sait	مصوّت	57. Düzəltmə sifətlər	صفات مشتق
11. Samit	صامت	58. Mürəkkəb sifətlər	صفات مرکب
12. Uzun saitlər	مصوّت های بلند	59. Sifətin dərəcələri	درجات صفت
13. Qısa saitlər	مصوّت های کوتاه	60. Sifətin adi dərəcəsi	صفت مطلق
14. Təşdid işarəsi	اشاره تشدید	61. Sifətin müqayisə dərəcəsi	صفت تقضیلی
15. Tənvın işarəsi	اشاره تنوین	62. Sifətin üstünlük dərəcəsi	صفت عالی
16. Həmzə işarəsi	اشاره همزه	63. Say	عدد
17. Vurğu	تکيه (ضربه)	64. Miqdar sayları	اعداد اصلی
18. Heca	هجا	65. Sıra sayları	اعداد ترتیبی
19. Şəkilçi	وند	66. Kəsir sayları	اعداد کسری
20. Ön şəkilçi	پیشوند	67. Onluq kəsrlər	اعداد اعشاری
21. İç şəkilçi	میانوند	68. Faiz	درصد
22. Son şəkilçi	پسوند	69. Əvəzlik	ضمیر (جانشین)
23. Sözdüzəldici şəkilçi	وند واژه ساز	70. İşarə əvəzlilikləri	ضمایر اشاره
24. Ərəb mənşəli sözlər	کلمات عربی	71. Şəxs əvəzlilikləri	ضمایر شخصی
25. Qohum sözlər	کلمات هم خانواده	72. Sual əvəzlilikləri	ضمایر پرسشی
26. Sinonim sözlər	کلمات مترادف	73. Qeyri-müəyyən əvəzlilər	ضمایر مبهمات (غیر معین)
27. Antonim sözlər	کلمات متضاد	74. Qeyri-müəyyən əvəzlik	ضمیر مبهم
28. Omonim sözlər	کلمات متشابه	75. Təyini əvəzlilər	ضمایر تعیینی
29. Nüq hissələri	اجزای کلام	76. Qayıdış əvəzlilikləri	ضمایر مشترک
30. Nüq hissəsi	جزء کلام	77. Feilin şəkilləri	وجوه افعال
31. Tərkib hissələr	اجزای ترکیب	78. Feilin bacarıq şəkli	افعال اقتداری
32. İsim	اسم	79. Feilin vacib şəkli	وجه واجب
33. Sadə isimlər	اسامی ساده	80. Feilin şərt şəkli	وجه شرطی
34. Düzəltmə isimlər	اسامی مشتق	81. Feilin arzu şəkli	وجه آرزو
35. Mürəkkəb isimlər	اسامی مرکب	82. Feilin əmr şəkli	وجه امری
36. Cəm şəkilçiləri	وندهای جمع	83. Feilin əmr şəklinin inkarı	انکار وجه امری
37. Düzgün cəm forması	جمع مصحح	84. Feilin iltizam şəkli	وجه التزامی
38. Sınıq cəm forması	جمع مکسر	85. İndiki zamanın iltizam forması	مضارع التزامی
39. Mücərrəd isimlər	اسامی معنی	86. Keçmiş zamanın iltizam forması	ماضی التزامی
40. Konkret isimlər	اسامی ذات	87. Feilin şühudi keçmiş zaman forması	ماضی مطلق
41. İsimlərin cəmlənməsi	جمع اسامی	88. Feilin bitməmiş keçmiş zaman forması	ماضی استمراری
42. Toplu isimlər	اسامی گروهی	89. Feilin nəqli keçmiş zaman forması	ماضی نقلی
43. Ümumi isimlər	اسامی عام	90. Feilin uzaq keçmiş zaman forması	ماضی بعید
44. Xüsusi isimlər	اسامی خاص	91. Feilin indiki zaman forması	زمان حال
45. Qeyri-müəyyənlik bildirən "ی" (i) şəkilçisi	یای نکره	92. İndiki zamanın davam forması	مضارع ملموس
46. Vahidlik bildirən "ی" (i) şəkilçisi	یای وحدت		
47. İşarə bildirən "ی" (i) şəkilçisi	یای اشاره		
48. Nisbi sifət əmələ gətirən "ی" (i) şəkilçisi	یای نسبت		
49. Mücərrədlik bildirən "ی" (i) şəkilçisi	یای مصدری		
50. Layiqlik bildirən "ی" (i) şəkilçisi	یای لیاقت		
51. Mənsubiyyət şəkilçiləri	ضمایر متصله		
52. Mənsubiyyət şəkilçisi	ضمیر متصله		

93. Keçmiş zamanın davam forması	ماضی ملاموس	126. Qoşma	حرف اضافه
94. Feilin gələcək zaman forması	مستقبل (زمان آینده)	127. Bağlayıcı	حرف ربط
95. Qeyri-qəti gələcək zaman forması	زمان آینده غیر قطعی	128. Tabesizlik bağlayıcıları	حروف ربط غیر تابعی
96. Feili bağlama	وجه وصفی	129. Sadə bağlayıcılar	حروف ربط ساده
97. Keçmiş zaman feili sifəti	صفت مفعولی	130. Mürəkkəb bağlayıcılar	حروف ربط مرکب
98. İndiki zaman feili sifəti	صفت فاعلی	131. Tam feillər	افعال تام
99. Məsdər	مصدر	132. Qaydalı feillər	افعال قیاسی
100. Feil kökü	ریشه فعل	133. Qaydasız feillər	افعال سماعی
101. Feil əsası	اساس فعل	134. Təsirli feillər	افعال متعدی
102. Şəxs sonluqları	شناسه	135. Təsirsiz feillər	افعال لازم
103. Söz birləşmələri	ترکیبهای کلمه	136. Məlum feillər	افعال معلوم
104. Təyin olunan söz (izafət birləşməsinin birinci tərəfi)	مضاف	137. Məchul feillər	افعال مجهول
105. Təyin (izafət birləşməsinin ikinci tərəfi)	مضاف الیه	138. İradi feillər	افعال ارادی
106. İzafət tərkibi (birləşməsi)	ترکیب اضافه	139. İsmi xəbər	خبر اسمی
107. Yanaşma yolu ilə əmələ gələn birləşmələr	ترکیب همجانب	140. Feili xəbər	خبر فعلی
108. İzafət zənciri	زنجیر اضافه	141. Sadə müxtəsər cümlə	جمله ساده مختصر
109. Mənsubiyyət bildirən izafət birləşmələri	اضافه نسبی	142. Sadə geniş cümlə	جمله ساده مبسوط
110. Yiyəlik mənası bildirən izafət birləşmələri	اضافه ملکی	143. Bütöv cümlə	جمله کامل
111. Məxsusluq bildirən izafət birləşmələri	اضافه تخصیصی	144. Yarımçıq cümlə	جمله ناقص
112. Cins mənası bildirən izafət birləşmələri	اضافه بیانی	145. Şəxssiz cümlə	جمله بی شخص
113. Oxşayış mənası bildirən izafət birləşmələri	اضافه تشبیهی	146. Müstəqil cümlə	جمله مستقیم
114. Zaman mənası bildirən söz birləşmələri	ترکیب زمانی	147. Qeyri-müstəqil cümlə	جمله غیر مستقیم
115. Məkan mənası bildirən söz birləşmələri	ترکیب مکانی	148. Həmcins üzvlü cümlələr	جملات با عضو همجنس
116. Zərf	ظرف	149. Cümlənin baş üzvləri	اعضای درجه یکم جمله
117. Sadə zərflər	ظروف ساده	150. Cümlənin ikinci dərəcəli üzvləri	اعضای درجه دوم جمله
118. Düzəltmə zərflər	ظروف مشتق	151. Vasitəli tamamlıq	متمم وابسته
119. Mürəkkəb zərflər	ظروف مرکب	152. Vasitəsiz tamamlıq	متمم بی واسطه
120. Zaman zərfi	ظرف زمان	153. Tabesiz mürəkkəb cümlə	جمله مرکب پیوسته
121. Məkan zərfi	ظرف مکان	154. Tabeli mürəkkəb cümlə	جمله مرکب تابعی
122. Kəmiyyət zərfi	ظرف کمی	155. Baş cümlə	جمله اصلی
123. Tərzi-hərəkət zərfi	ظرف چگونگی	156. Budaq cümlə	جمله پیرو (جمله فرعی)
124. Oxşarlıq bildirən zərf	ظرف تشبیه	157. Təyin budaq cümləsi	جمله پیرو تعیینی
125. İnkər zərfi	ظرف انکار	158. Tamamlıq budaq cümləsi	جمله پیرو متممی
		159. Məqsəd budaq cümləsi	جمله پیرو مقصدی
		160. Şərt budaq cümləsi	جمله پیرو شرطی
		161. Səbəb budaq cümləsi	جمله پیرو سببی
		162. Zaman budaq cümləsi	جمله پیرو زمانی
		163. Güzəşt budaq cümləsi	جمله پیرو گذشت
		164. Mötərizə	پرانتر (پارانتر)